حیزب، پاسەوانی شەو، پۆلیسی رۆژ* ... نەبەز گۆران

قسەکردن لەسەر حیزبی کوردیی، قسە کردنە لەسەر دونیایەکی ئاڵۆز، دونیایەك كۆمەڵێك رەهەندی جیاجیا لە خۆ دەگرێت و، هەر یەك لەو رەهەندانە پێویستی بە لێکۆڵینەوەی ورد هەیە، تا رێگوێیشەکانی بناسرێن. من لەم باسەدا هەوڵدەدەم بە شێوەی گشتییەکە قسە بکەم، پاشان ئەو نمونانەی حیزب وەردەگرم لە باشووری کوردستان بوونیان هەیە و، لە جوڵەدان. لە هەمانکاتیشدا بە ئەم باسە، قسەکردن لە حیزب، قسەکردنە لە حوکومرانیش، چونکە حیزب و حوکومڕانی_حوکومەت_ بەجۆرێك ئاوێزانبوون جیاکردنەوەیان تووشی هەڵەمان دەکات. بەڵام پێش ئەوەی بێمە سەر بەرهەمی حیزب و بوون بە دەسەڵات، پرسیار لە خودی چەمکی حیزب دەکەم؟ حیزب چییە؟ ئەم چوارچێوە نوێیەی لە رابردوودا دروستبوو بنەماکانی چیبوون؟ پاشان بە دروستبوو؟ ئەمە وەك كوردی باشوور چۆن حیزبمان دروستکرد و بەرهەمی حیزب چی بوو؟ ئەو حیزبانەی مێژوویان هەیە چ جۆرە حیزبێکن و، ئەوانەی لەم دواییەدا دروستبوون، چ جۆرێك بوون؟ تایپەکانی حیزبی باشوور، کامانەن و دونیاکەیان چییە؟ چۆن حیزب دەبێت بە پاسەوانی شەو؟ چۆن دەبێت بە پۆلیسی رۆژ؟ ئەم دوو جۆرە لە پاسەوانییە مەبەست لە چییە و هەر حیزبە و ئەرکی چ جۆرە پاسەوانییەك و پۆلیسبوونێك لە خۆی دەگرێت؟ چ جۆرە حیزبێك پێویستە بۆ ئەم كۆمەڵگەیە؟
پێشوەختە وەك دیباجەیەك، هەوڵی ناساندنی تایپەکانی حیزب دەدەم، پاشان قسە لەسەر دونیاکەیان و بەرهەمی هەریەك لەو تایپانە دەکەم. تایپەکانی حیزب لە باشوور، دابەشدەکەم بەسەر چوار جۆردا، _تایپی حیزبی ناو مێژوو _ تایپی حیزبی پۆپۆلیستی_ تایپی حیزبی ئایینی_ تایپی حیزبی چەپگەرا_. ئەم چوار شێوازە لە کۆتاییدا لەکام رووبەردا لەیەك دەچن؟ رەواڵەتییان چییە و جەوهەرییان چییە؟ زمان و تێگەیشتنیان چۆن دەردەکەوێت؟ ئایا دەتوانن دونیایەکی نوێ بە چەمکە نوێیەکانییەوە دروست بکەن؟

_جیزبی ناو مێژوویی:

(مەبەستم لەو حیزبانەیە هەمیشە خۆی دەبەستێت بەمێژووەکەیەوە و لە ئێستادا نییە، بەگشت رووداوێك حیکایەتێکی مێژووی دەهێنێتەوە تا بوونی خۆی دووبارە بکاتەوە.) ئەم تایپە لە حیزب مێژووێکی هەیە، بەردەوام ئێستا دەبەستێتەوە بە مێژووەکەیە و، هەمیشە مێژوو

دەکاتە کەرەستە و میراسێك بە شێواندنی پرسیارەکانی ئێستا و، هیچ کام لەو گێڕانەوانەی بە مێژوو وەڵامێکی دروست نین بۆ پرسیارەکان و گومانەکانی ئێستا. ئەم تایپە دوو جۆرن، جۆرێکیان رادیکاڵن و کار لەسەر رەگوڕیشەی کێشەکان دەکەن، کە ئەم جۆرەیان لە باشووری کوردستاندا بوونی نییە. جۆری دووهەمیان خۆیان دەبەستنەوە بە گوتارە پڕ لە سیمبوولییەکان و لە ناو رووبەری فاشییەتدا خولدەخەنەوە. چ لەو ساتەی لە دەسەڵاتن، چ لەو ساتەی لەدەرەوەی دەسەڵاتن، جیهانێك لە وەهم بۆ خۆیان و ئەندامەکانیان دروستدەکەن، ئەم جیهانە وەهمییە دەکەنە مەکینەیەك بۆ بردەوودان بەخۆیان و، بەرهەمی ئایدۆلۆژیاکەیشان دروستکردنی جۆرێك لە حوکومڕانی فاشییە و، سیمایەکی راستەقینە بەخۆیان نادەن، تا لەرێگای ئەو سیمایەوە خوێندنەوەیان بۆبکەیت. لەبری ئەوە فرە سیمان و دەکرێت تەنها لەناو رووبەری فاشییەتدا بە فرە سیماکانیان بگەڕێیت، چونکە لە شوێنێکدا نەریتین، لەشوێنێکدا ئایین پەروەرن، لەشوێنێکدا بەرگریکارن، لەشوێنێکدا ستەمکارن، لەشوێنێکدا خاوەنی هەموو ئەو گوتارانەن ئازادی و ماف و هاوڵاتی بوون تێیدا جێی دەبێتەوە و، بەکردەش دژی هەموو ئەو گوتارانەن. لەشوێنێکدا عیلمانین بەبێ ئەوەی هیچ تێزێکی نوێی عیلمانی بوون پەیرەوبکەن و، لەشوێنیکی دیکەدا سوونەتین بەبێ ئەوەی سوونەتی بوون بکەنە بنەمایەك بۆ تەفسیرکردنی خۆیان. لەم بەسیمایەدا دەچنە ناو رووبەرە گەورەکەی فاشییەتەوە و لەوە ئیدی کاری خۆیان دەکەن بە بەجەماوەر بوون. ئەم جۆرە لە حیزب لە باشووردا زۆر بەباشی دیارن و دەناسرێنەوە و، جگە لە رووبەری فاشییەت لە هەرشوێنێکدا بۆیان بگەڕێین جۆرەکە لە کورتهێنان بۆ خوێندنەوەیان دێتە بەردەمان. باشترین رووبەرێك کە ئەم تایپە خۆی تێدا نمایشبکات و سیماکانی خۆی تێدا بگەڕێت، فاشییەتە.

_حیزبی پۆپۆلیستی:

ئەم تایپەیان کە هەموو قورسایی خۆیان خستوتە سەر پۆپۆلیستبوون، کەمێك تازەن و سەر بە دونیای شارن. تەواوی تێگەیشتنیان بۆ دونیا و سیستەم و کۆمەڵگە، بریتییە لە گوتاری پۆپۆلیستی میدیایی. حیزبی روکەش و رەواڵەتگەڕان، هیچ رادیکاڵبوونێکیان تێدانییە و رەگوڕیشەی کێشەکان ناناسن. لەبری ئەمە لەناو جیهانی پۆپۆلیستیدا دەمیاندەکەنەوە و بەردەوام بە زمانێکی شەعبی خەریکی وتنەوە و دووبارەکردنەوەی کۆمەڵێك قسەو تێگەیشتنی باون. کێشەیان لەگەڵ بیرکردنەوە نییە و پێویستیان بە بیرکردنەوە نییە، لەبری ئەمە

فەوزای قسەکردن و هاتوهاواری شاشەیی دەکەنە شوێنی خۆ نمایشکردن و بەرهەمەکەشیان تەنها دروستکردنی کارەکتەری نمایشی بێ فیکرە. گوتاریان نییە، خۆیان بە گوتاری حیزبی دیکەوە هەڵدەواسن و سەبەری گوتاری حیزبی ترن، ئاستی تێگەیشتنیان بە حوکومڕانی و کۆمەڵگە، لە ئاستێکی زۆر سەتحیدایە و، ئەو گوتارەش خۆیانی پێوە هەڵدەواسن هێندە سەتحی دەکەنەوە ئیتر مانایەکی تێدا ناهێڵن.

_حیزبی ئایینی:

مۆدێلێکی عەرەبییە گواستراوەتەوە بۆ باشووری کوردستان، هەم تێگەیشتنەکەی هەم دونیابینیەکەی سەر بە ڕۆشنبیری ئایینییە. ئەرکیان بە سیاسیی کردنی ئایینە، میراسێکی فیکیری نوێی نییە و خۆی دەبەستێتەوە بە چەمکە باوەکانەوە و بەرگریکارێکی سەرسەختی ژیانێکی نەریتییە. دونیابینی نوێیی نە بە حوکومڕانی هەیە، نە بە بەرهەمهێنانی کلتووری نوێ، لە شوێنێکی نەریتییدا دەوەستێت و خەریکی سەفسەتەیە. سەر بە دونیا ڕۆحانییەکەی ئایین نییە، سەر بە دونیای بیرکردنەوەش نییە لەناو ئاییندا، بەڵکو سەر بە حیکایەت گێڕانەوەیە. ئەوەی بەرهەمی دەهێنێت کۆمەڵێك کارەکتەرن لە شاشەکانەوە خەریکی حیکایەت گێڕانەوە و بە حیکایەتکردنی ئایینن. سەفسەتە و واعیزبوون، دینەمەی ئەم جۆرەن لە حیزب. نە توانای دروستکردنی ئەخلاقی نوێیان هەیە، نە بەشیاندەکرێت دەست لە سەفستە هەڵگرن و بیرکردنەوە بکەنە بنەمای تێگەیشتنەکانیان. نەتواناشیان هەیە ئەخلاقە باوە کۆنەکە جارێکی دیکە ببەستنەوە بە ئێستاوە و مانایەکی دیکەی بدەنێ، لەبری ئەمە لەسەر خەزێنەی کۆنی باو دادەنیشن و سەفسەتە پەخش دەکەن. میراسەکەیان سەر بە حیکایەتە ئایینەکانە و خۆونیشیان بەستراوە بە دەسەڵاتەوە. کێشەیان لەگەڵ جۆرەکانی دەسەڵات نییە، کێشەیان لەگەڵ شوێنکردنەوەی خۆیان هەیە لەناو دەسەڵاتدا. زۆر بە زەحمەت خۆیان دەبنە دەسەڵات و تەواوی چالاکییەکانیان دەبەستنەوە بە بەژداربوونی دەسەڵات و، یەکێك لە پایە بەهێزەکانی مانەوەی دەسەڵاتی فاشی بوونی ئەم تایپەی حیزبە، چونکە خۆیان لە جیهانە سەفسەتەکەیاندا لە ڕێگەی واعیزەکانیانەوە حیکایەت دەگێڕنەوە و بەشێکی فاشییەتی ئاینی دەگوازنەوە بەناو پانتایی سیاسەت و، ئەم فاشییەتە ئایینییە پاڵپشتێکی گەورە دەبەت بۆ دەسەڵاتەکە.

_حیزبی چەپگەرا:

ئایدۆلۆژیایەکی چەق بەستووی هەیە. ئەو میراسە گەورەیەی فیکر و

فەلسەفە لەناو دونیای چەپدا، نەبووەتە شوێنی بیرکردنەوە و بەرهەمهێنانی چەمکی نوێ بۆی، لەبری ئەمە لەسەر ئایدۆلۆژیاییەکی چەقبەستووی دانیشتووە و کێشەی هەم لەگەڵ خۆیدا هەیە، هەم لەگەڵ سەردەمەکە کە لێی تێناگات. ئەم تایپە لە حیزب، بوون بە دوو بەشەوە، بەشێکیان سەرقاڵی خۆگونجاندنن لەگەڵ حیزبەکانی دیکە و، کێشەیان تەنها خۆ ژیاندنە و خەمێکی دیکەیان نییە. بەشەکەی دیکەشیان دژبوون بە ئایین سەرتاپای دونیاکەیانی داگیرکردووە و، ئەو کەرەستە فیکریانەش ناکەنە بنەمای تێگەیشتنیان کە لەناو فەلسەفەی چەپدا هەیە تا خوێندنەوەیەکی دروست بۆ ئایین و سەردەمەکە بکەن، بەڵکو بە زمانێکی شەعبی خەریکی نەخوێندنەوەی خۆیان و سەردەمەکەن. لەشوێنێکدا گیرەدەبوون هیچ گەشەکردنێک بەخۆیانەوە نابینن. دەشیانەوێت میراسە گەورەکەی فیکر و فەلسەفەی چەپ بارگاوی بکەن بە ئایدۆلۆژیاوە و دایببڕن لە دونیای فیکر!
پاش ئەم دەروازانە بە چوونە ناو خوێندنەوەکە، ئیدی پەنا دەبەمە بەر (ئەنتەنیە گرامشی) تا لەڕێگەی تەزەکانی ئەوەوە، خوێندنەوەیەک بۆ حیزب بکەم و، هەریەک لەو تایپانە بخەمە ناو ئەم خوێندنەوەیە بۆ ئەوەی بزانین دونیای حیزبی ئەمە، چ جۆرە دونیایەکە و، دەرگیربوون لەگەڵ ئەم دونیایەدا بەرەو کوێماندەبات و، ئەمە لەم باشوورەدا لەم چوار تایپەی حیزب چی دەبینین. تەزەکانی (ئەنتەنیە گرامشی) لە بارەی حیزب و حوکومڕانییەوە، کوێمان بۆ روناک دەکاتەوە و لەناو تایپەکانی حیزبدا، کێشەکان لە کوێدان و پێویستە تایپی نوێی حیزب چێنبێت تا بتوانێت هوشیارییەکی نوێ دروستبکات.

بەر لە هەمووشتێک:

وشەی_حیزب_ لە رووی زمانەوانییەوە رەگوڕیشەکەی دەگەڕێتەوە بۆ سەدان ساڵ بەر لە ئێستا، بەڵام لە سەدەی _17_18_دا دەبێتە دامەزراوە و چوارچێوەیەک بۆ خۆی دیاریدەکات. رەگوڕیشەی وشەکە، لە بنەڕەتدا لەناو زمانی شەعبیدا بەکارهاتووە و، پاشان گوازراوەتەوە بۆناو دەقە ئاینییەکان، وشەکە خۆی سەر بە

زمانی_عەرەب_ە. مانای وشەکەش واتای دەستەیەک یان تاقمێک دەگەیەنێت و لەناو دەقە ئاینییەکان و فەرهەنگەکاندا، بەهەمان مانای _دەستە، تاقم، گروپێک_ بەکارهاتووە (1)

لە سەدەکانی _17_ 18_ دەبێتە دامەزراوەیەک و فەرمێکی سیاسیی و کۆمەڵایەتی هەڵدەگرێت و لەواتا ئاینییەکەوە دەچێتە ناو هەرێمێکی دیکە، کە چوارچێوەی ئیشەکانی فراواندەبن و، ئیدی حیزب ئەو مانا

ئاینییە نییە تەنها دەستەیەك، یان تاقمێك، لەخۆ بگرێت، لەناو خۆیدا چەندین دەستەو تاقم لە خۆدەگرێت و، دەبێتە ڕووبەرێك بۆ چالاكی سیاسیی و كۆمەڵایەتی و جیاوازی چینەكان.”چینە كۆمەڵایەتییەكان حیزب دروستدەكەن.

(2)” دۆخێك دروستدەبێت ئەكرێت بە دۆخی_زەرورەت_ ناوی بهێنین، لەو دۆخەدا بەشێك لە چینە كۆمەڵایەتییەكان پێویستیان بە دامەزراوەیەك هەیە، لەرێگەی ئەو دامەزراوەیەوە دەستبكەن بە جوڵەی سیاسیی، یان كۆمەڵایەتی، ئەو دامەزراوەیەش حیزبە. لە سەردەمی مۆدێرنەدا، بەتایبەتی لە سەرەتا و ناوەراستی سەدەی رابردوو، چەندین مۆدێل لە حیزب دروستدەبن، مەترسیدارترین ئەو مۆدێلانە حیزبی فاشی و حیزبی تۆتالیتارە. ئەم دوو جۆرە لە حیزب، دەبنە دینەمۆیەك بۆ دروستكردنی دەسەڵاتێكی مەترسیداری كۆنترۆڵكەر. بنەماكانی هەردوو تایپەكە لەناو حیزبی باشووری كوردستاندا بەشێوەیەكی روون ئامادەییان هەیە و، تا ئەم چركە ساتەش بەشێكی زۆری حیزبی كوردیی لە باشوور نەیانتوانییوە بنەوانی بیركردنەوەی خۆیان بگۆڕن و لەو فاشییەتە بێنە دەرەوە پێشتر خۆیانیان لەسەر بونیاد ناوە. لەبری ئەوە بەهەمان دونیاوە دێنە ناو شار و لەوێوە دەچنە ناو حوكومڕانی و، حوكومڕانییەكەش بەو ئاراستەیەدا دەبەن خۆیان تێدا خولدەخۆنەوە.

ئەوە روونە هەمیشە قەناعێك حیزب بەرهەم دەهێنێت، كە ئەو قەناعە بە سەرەتای دروستكردنی حیزب لای كورد قەناعی بەرگریكردنە لە شوناس و بوونی خۆی، بەڵام هەرچەن دەسەڵاتە فاشییەكان كاردەكەن بە دروستكردنی كۆمەڵگەیەكی ناتەندروست، حیزبی كوردیش لەسەرتای دروستبوونییەوە لەناو هەمان ئەو دۆخەدا دەژیت دەسەڵاتە فاشییەكان تێیدا دەژین و، هەمان كردار و هەمان گوتاری هەیە، بەڵام بە جۆرێكی شێدایانە و فریودەرانە گوتارەكە بە رەمز و سمبولەكان دەرازێنێتەوە، تا جەماوەر بەرەو ئاراستەیەكی نادیار ببات و، دیوە راستەقینەكەی خۆشی لەژێر دەواری ئەو گوتارە رەمزی و فریودەرانەدا بشارێتەوە. سەرەتای دروستبوونی حیزبی كوردی، سەرەتایەكە بە گواستنەوەی دەسەڵاتی فاشی دەوڵەتەكانی دراوسێ بۆناو رووبەری حیزب و رووبەری بەرگری. لە بنەوانەوە چینوتوێژەكان بەو دیدگایەوە حیزب دروستناكەن ببێتە شوێنێك بۆ دووبارەكردنەوەی فاشییەت، بەڵكو بەو دیدگایەوە دروستیدەكەن وەك دژە فاشییەتێك بەرگری لە شوناسێك و لە ویستێكی كۆمەڵایەتی بكات و، بكرێتە وێستگەیەك بۆ هێنانەدی خەونەكان، ئەما ئەوەی پێچەوانەی خەونەكان دەجوڵێتەوە بەرلەوەی دەسەڵاتە فاشییەكانی دەوروبەر بن، حیزبی

کوردی خۆیەتی. لە مێژووی نوێدا کۆمەڵگەی کوردی لەناوەراستی سەدەی رابردوودا لە بەردەم ترسی سڕینەوەی شوناسدا بووە، تاکە دەریچەیەک بۆ ئەوەی بتوانێت بەرگری لەو شوناسەی بکات، حیزب بووە. یانی دروستکردنی حیزب بۆ خۆی دروستکردنی سەنگەرێکی بەرگری و دژێک بووە بەرامبەر دەسەڵاتە فاشییەکانی دەوروبەر، کەچی هەمان ئەو فاشییەتەی حیزب لە پێناویدا دروستدەبێت تا لەناوی ببات و مانایەک بەو شوناسە بدات ترسی لەسەرە، هەمان گوتار و کردە دەگوازرێتەوە بۆ ناو خۆی و دەبێتە شوناسێکی نوێی حیزب و، لەو رێگەیەوە قۆناغی دووهەمی سەرکوتکردنی کۆمەڵگە دەست پێدەکات!

حیزبی ناو مێژوو، ئەو حیزبەیە مێژووێکی هەیە لە بەرگری و بەردەوام لەناو مێژووەکەی خۆیدا دەمێنێتەوە و، ئەو مێژووە دەکاتە وزەیەك بۆ هێشتنەوەی خۆی لە دەسەڵاتی ئێستادا. مێژوو بۆ حیزبێك لە رووبەری فاشییەتدا کاردەکات، یەکێکە لە بنەما گرنگەکانی بەردەوامیدان بە خۆی. سەنگەر و بەرگری، بەرزکردنەوەی گوتاری پەلە سیمبولی، مەکینەی میدیاییەکی روکەشی، خۆکردن بە خاوەنی گوتارە نەتەوەییەکان، درێژەدان بە خوێن و شانازیکردن بە رووباری خوێن، _شەهید، گەشمەردە_ وەك رەمزێکی تێکۆشان و رابردوو، سەرکردەی کاریزمی و خۆبەستنەوە بە حیکمەتی سەرکردەوە، بەحیکایەتکردنی مێژوو، خۆراوەشاندن بە دەستکەوتی بچوکی کاتییەوە، سپیکردنەوەی شکست و خاڵە رەشەکانی سەر مێژووی حیزب، هەموو ئەمانە دەبنە بەشێك لە پەروەردەی حیزب و بەشێك لە منەت بەسەر ئەویتری هاوڵاتییەوە. حیزبی ناو مێژوو وەناو دیدگای بۆ ئایندە روون نییە و لەگەڵ رووداوەکاندا رێدەکات. ئەوەی لای روونە گەڕانەوەیە بۆ ناو مێژوو تا لەوێوە بە ئێستا بڵێت: پێویستە من بمێنمەوە، چونکە لەناو مێژوودا بوونم هەیە، ناڵێت پێویستە من بمێنەوە، چونکە دونیابینییەکی نوێم هەیە بۆ ئایندە. هەر رووداوێك روودەدات لەتەکیا خۆی دەگونجێنێت. گەر لە ناو رووداوەکەدا چانسێکی سەرکەوتن هەبوو، دەیکاتە دەستکەوتێك بەخۆی و حیکمەتی سەرکردەی رەمزی. گەر شکستێك هەبوو راستەوخۆ لە رێگەی زمانی شەعبی و میدیای فاشییەوە دوژمن دادەتاشێت و شکستەکە لە خۆیەوە دەگوازێتەوە بۆ دوژمنی داتاشراو.

گوتاری ئەم جۆرە لە حیزب، هەرگیز لەگەڵ گوتاری فاشییەت جیا ناکرێتەوە. (تێکدەر) یەکێکە لەو چەمکانەی لەم جۆرە لەحیزب بەرامبەر ئەویتری دەرەوەی خۆی بەکاری دەهێنێت.” مەسەلەنی بەشانازییەوە باسی رابردووی خۆیدەکرد کە هەموو کۆسپەکانی بەردەمی

تێکداوە، بەڵام ئەوانەی رەخنەیان لەخۆی و حیزب و دەسەڵاتەکەی دەگرت، بە تێکدەر ناوی دەبردن.(3)" هەمان ئایدیا لە حیزبی مێژوویی لە باشووریی کوردستاندا ئامادەیی هەیە. هەمیشە سەرکردە و دەستەی دووهەمی حیزب و جەماوەری دەمکراوەی حیزب، یەکێك لە شانازییەکانیان رابردوویانە و، دەیانەوێت بە چیرۆکی ئەفسانەیی و وەهمی گوتاری بەردەوامیدان بەخۆ، باس لە مێژووێك بکەن ئەوان تێکیانداوە و نەیانهێشتووە میللەتێك شوناسەکەی کۆتایی بێت و، چرکەساتی دەستپێکردنی ئەوان، چرکەساتەکە دەسەڵاتە سەرکوتکەرەکانی تێکداوە و بوونەتە وێستگەیەك بۆ تێکدانی ئەو دەسەڵاتانەی هەرەشەبوون بەسەر خەڵك. بەڵام لە تەنیشت ئەوەدا کاتێك خۆیان دەبنە دەسەڵات، یان دەبنە شوێنی رەخنەلێگرتن، هەمان چەمکی (تێکدەر) بەکاردەهێننەوە بۆ رەخنەگران و، بۆ ئەو هێز و گروپ و کارەکتەرانەی، لە دەرەوەی حیزبدان و دەیانەوێت ئەو مۆدێلە خراپەی دەسەڵات، کە بەرهەمی حیزبی ناو مێژووە، بگۆڕێت بۆ دەسەڵاتێك مانایەك بە ئازادی و ماف و هاوڵاتی بوون بدات.

لە دیدی حیزبی ناو مێژووەوە تێکدەرەکان تەنها بریتی نین لەوانەی دونیابینییەکی جیاوازیان هەیە، بریتین لە هەموو ئەو هێز و گروپ و کارەکتەرانەی نایەنە ژێر چەتری حیزبەوە و، ئایدۆلۆژیاکەی قبوڵناکەن و داوای دونیایەکی نوێ دەکەن. تێکدەرەکان هەندێکجار لەناو حیزبدان و گومانکەرەکانی سەر گوتاری حیزبی دەخرێنە خانەی تێکدەرەکانەوە و، مەترسین بۆ چارەنووسی دەسەڵاتەکانی حیزب. چەمکی تێکدەر لە وێستگەیەکی سنووردارەوە دەبەرێتە ناو رووبەرێکی فراوانەوە و، دەبێتە گاڵۆکێك بە دەست حیزبی ناومێژووە تا بیکێشێت بەسەری هەموو ئەوانەی لە شوێنێکدا گومان و پرسیار دروستدەکەن لەبەردەم وەهمەکانی حیزبدا. هەر حەقیقەتێکیش خۆی دەربخات، لە بەرامبەریدا جەماوەری حیزبی جۆش دەدرێت تا لە رێگای چەمکی تێکدەرەوە دژ بەو حەقیقەتە بوەستنەوە و ئاوەژووی بکەنەوە. هەرچەن لە زمانە شەعبی و توندوتیژییەکەی حیزبدا هەمیشە وێنەی داتاشراو ئامادەیی هەیە بۆ بەرامبەر، بەهەمان شێوەش چەمکی تێکدەر لەناو پەروەردە و دونیای حیزبی ناو مێژوویدا پانتاییەکی فراوان داگیردەکات و، دەبێتە چەکێکی لاستیکی بتوانرێت بە هەموو کەسێك بەکار بهێنێت، ئەگەر ئەو کەسە یان ئەو گروپە رەنگێکیان هەبێت جیاواز لە رەنگی ئایدۆلۆژیای حیزب.

گوتاری نەتەوەیی یەکێکی دیکەیە لە کۆڵەکەکانی ئەم تایپەیە لە حیزب. هەڵبەتە ئەم گوتارە بەخۆی دونیایەك کێشە و گرێی تێدایە و پێویستە

خوێندنەوەی بۆ بکرێت، تا ئەو کێشەو گرێیانەی چارەسەر بکرێن. (من لە شوێنێکی دیکە قسە لەسەر ئەم گوتارە دەکەم، لە بەرگە راستەقینەکەی خۆی و دایدەماڵم لە ئایدۆلۆژیای حیزب و دەچمەوە سەر بنەوانەکەی، لای حاجی قادری کۆیی تابزانین بەرگە ئەسڵەکەی چییە و حیزب چۆن شێواندی و بێمانای کرد.) یەکێک لە کێشە گەورەکانی گوتاری نەتەوەیی لەو ساتەوە دەستپێدەکات، ماناکەی خۆی لەدەستدەدات و بارگاوی دەکرێت بە ئایدۆلۆژیا و بەرژەوەندی حیزبی ناو مێژووەوە. حیزب ئەم گوتارە دەکاتە کەرەستەیەک بۆ بە جەماوەری بوونی خۆی و بۆ دروستکردنی دۆخی شەیدایی و، دەرکردنی عەقڵ لەناو کۆمەڵگەدا و، داپۆشینی بە کۆمەڵێک هەستی نەتەوەیی، کە کەی ئەو هەستانە لەشوێنە راستەقینەکەی خۆیان نەماون و حیزب بووە بەخاوەنییان. هەموو ئەو قسانەی ئەمڕۆ لەسەر ئەو گوتارە دەکرێت، قسەکردن نییە لەسەر جەوهەری گوتارەکە خۆی، هەندەی قسەکردنە لەسەر شێواندنی گوتارەکە و بێماناکردنی تا لەو گۆشە نیگایەوە خۆرزگاربکەیت لە ناساندنی بنەوانی گوتارەکە! لەکاتێکدا ئەوەی گوتارەکە دەشێوێنێت حیزبە خۆیەتی و هەموو شێواندنێک و لێدانێکی دیکە لە جەوهەری گوتارەکە، خزمەتکردنە بە حیزبی ناو مێژوو.

لەبری ئەوەی ئەم گوتارە بچێتەوە شوێنی خۆی و لەو چەمکانەی داوای دەکا بگەڕێتەوە، بە نەفرەت دەکرێت! نەفرەتەکە پەرچەکردارە، نەفرەتێک نییە بتوانێت بەهۆی لێدان لەم گوتارە گوتارێکی دیکەی عەقڵانی دروستبکات، نەفرەتەکە جۆرێکی دیکەی سەفسەتەیە بۆ خۆماندونەکردن لە ناسینی گوتارەکە و بینینی لە ئاستە ئایدۆلۆژییە حیزبییەکە هەروەک ئەوەی حیزبی ناو مێژووی دەیەوێت. حیزبی ناو مێژوو پێویستییەکی زۆری بەوە هەیە ئەم گوتارە بە تەواوەتی بشێوێت و چەمکەکانی ناوی خاڵیبکرێنەوە و ببنە دینەمۆیەک بۆ بەهێزکردنی ئایدۆلۆژیای حیزبی. چونکە شێواندنەکە دەیباتە ئاستێکەوە ئیدی لەو کاتەی گرنگە بیکاتە مەکینەی دەشدادان بەکاری دەهێنێت و، لەوکاتەی دەبێتە مەترسی بۆ بەرژەوەندییەکانی دزی دەوەستێتەوە و دزی جوڵە دەکات. تەواوی گوتارەکە بە خۆی و چەمکەکانی ناو جەوهەرەکەیەوە_ ئازادی، ماف_ سەربەخۆی، خۆبوون، مانەوە، شوناس_ هتد. دەشێوێنێت و چەمکەکانی دەکاتە پێتەک بۆ یارییە ئایدۆلۆژییەکەی خۆی. بەجۆرێک لە جەوهەری گوتارەکە دەدات ئیدی مانایەک بۆ جەوهەرەکەی نامێنێتەوە و، ئەوانەشی پەرچەکردار وەردەگرن لەسەر ئەم گوتارە و نەفرەتی لێدەکەن، ئەوانیش خزمەت بەو جوڵەیە دەکەن حیزب بەم گوتارەی دەکات.

لە كاتی پیشاندانی جەستەی حیزب، توانای حیزب، تارمایی حیزب، بانگەشەكان دەستپێدەكەن. بانگەشەكانی حیزبی ناو مێژوو هەندێكجار تا ئاستی كۆمیدی بوون د□□ن. “دەستكەوتەكان دەبێت بە شایەستەیی تەماشا بكرێن(4)” دەستكەوتی حیزبی تا ئاستی دروستكردنی شەقامێك و ئاوەڕۆیەك دەڕوات. ” لەسەردەمی مۆسۆلۆنیدا دروستكردنی شەقامێك، یان ئاوەڕۆیەك دەكرایە دەستكەوت و بە خەڵك دەفرۆشارایەوە، كە دەسەڵات دۆخێكی دروستكردوە ناهێڵێت خەڵك لە دواكەوتوویدا بمێنێتەوە.(5)” بیگۆمان دیمەنەكان لەناو حیزبێك لە رووبەری فاشی□تدا جێی خۆیكردبێتەوە لە هەركوێكی دونیا بێت دووبارە دەبنەوە. ئەوەی لە قۆناغێك بەر لە ئێستا لە دەسەڵاتە فاشی□كەی_ئیتاڵیا_ دەكرا، ئەمڕۆ لە شوێنێكی دیكە و لە قۆناغێكی دیكە حیزبی ناو مێژوو دووبارەی دەكاتەوە.

ئەو دەستكەوتانەی حیزب دەیكاتە منت□ك بەسەر خەڵكەوە، دەستكەوت گەلێك نین شایەنی قسە لەسەر كردبن. دۆخی باشووریی كوردستان دۆخێكە حیزبی ناو مێژوو كە دەبێتە دەسەڵات، ئەو قۆناغە دووبارە دەكاتەوە لە سەدەكانی پێشوودا حیزبی فاشیی لەشوێنی دیكەو زەمەنی دیكە ئەنجامی داوە. ئازادییەكانی مر□ق ل□ سەروەختی حیزبی ناو مێژوو، كورتدەكرێنەوە بۆ قسەكردن! قسەكردن وەك دەنگ، هاوار، وتنی بەردەوام و سەفس□□ت□، دەبنە كەرەستەیەك بۆ كورتكردنەوەی ئازادییەكان و لە بانگەشەكاندا ئەم قسەكردنە بە دەستكەوت دەفرۆشرێتەوە بە خەڵك. لەكاتێكدا لەم سەردەمە نوێیەدا قسەكردن هیچ كاتێك نە سەرەتایەكە نە بنەمایەكە بۆ ئازادی و یەكێكە لە خاڵە ئاساییانەی لەناو ئازادیدا شوێنێكی زۆر گرنگی نییە. خوێندنەوەی نوێ بۆ چەمكی ئازادی بە تەواوەتی گۆڕانكاری بەسەردا هاتووە و، ئیدی ئەو خوێندنەوە كلاسیكیانە بەسەرچوون ئازادی ببەسترێتەوە بە قسەكردنەوە.

ئازادییەكان لەشوێنێكن پەیوەندیان بە ماف و یەكسانییەوە هەبێت، پەیوەندیان بە جیاكردنەوەی دام□زراوەكانەوە دەسەڵاتەكانیانەوە هەبێت. (فۆكۆ یاما) لە كتێبی (سیستەمە سیاسییەكاندا) دەڵێت:” لەو شوێنەی میدیای ئازاد، دادگاكان، رێكخراوە ناحوكومییەكان، نیشانەی پرسیاریان كەوتە سەر، لەوشوێنەدا ئازادی بوونی نییە.” لەناو سیستەمی دەسەڵاتی حیزبی ناو مێژوو، هەریەك لەم شوێنانە نەك پرسیاری لەسەرە، بەڵكو خۆی كەوتوەتە ژێر هەیمەنەی حیزب و لە دۆخی سەركوتكردندایە. لە پاڵ ئەم شوێنانەدا گەورەترین دام□زراوەی وەك _پەڕلەمان_ لە دۆخی بەمتبووندایە و كەوتوەتە پەراوێزەوە و توانای

خۆ هەڵسانەوە نییە، نە توانای چاودێری دامەزراوەی جێبەجێکردن!
کاتێك ئەمە پرۆسەی دەسەڵات بەڕێوەبردنبێت، ئیدی قسەکردن و وتن نابنە بنەمایەك بۆ ئازادی تا وەك دەستكەوت پیشانبدرێن، چونكە ئەو شوێنانەی بەرگری لە ئازادی تاك و ئازادی گشتی دەکەن، خۆیان ئازادیـــان لێســـەندراوەتەوە و مەحكـــومكراون بە چەوســـاندنەوە و نەهێشتنـــی دەســـەڵاتەکانیان. دیـــدگا نوێکـــان بە چەمکـــی ئـــازادیی گەشتوەتە شوێنێك پەیوەستكراوە بە بەشێك لە دامەزراوەكانی ناو كۆمەڵگەی مەدەنیی و دەسەڵاتەوە، پاشان لەڕێگەی ئەو دامەزراوانەوە ئیش بۆ ئازادی و ماف و ئەركی تاك دەكرێت. لە كاتێك دامەزراوەكان لە دۆخی سەركوتكردندا بن، بێگومان ئازادی و مافی تاكیش لەژێر هەڕەشەی گەوەتردان.

بانگەشەی دەسكەوتەكان لە ڕێگەی بەرزكردنەوەی گوتاری نەتەوەییەوە، بۆ حیزبی مێژووی تەنها لەناو ئێستادا دووبارە ناكرێنەوە، هەمیشە بەشێكی گەورەی لەناو مێژوودا دەبن و بە ئایندەش وەهمی گەورە گەورە دروستـــدەكات. مێـــژوو و بە هەمـــوو شكستـــەكانییەوە ئاوێژودەكاتەوە و دەیكاتە دەستكەوت. تەسلیمبوون بە ئەوی بێگانە دەكـــاتە سیاســـەت، شەڕو لەنـــاوبردنی مـــرۆڤ دەكـــاتە خەبـــات. پارچەپارچەكردنی چینەكان و دروستكردنی جیاوازی چینایەتی، دەكاتە خۆبەڕێوەبردن. نەهێشتنی ئازادی گشتی و ئازادی تایبەت، دەكاتە ئازادی! هەڵە گەورەكانی ناو مێژوو وەردەگەڕێت بەحیكمەت. كاریزمای حیزبـــی دەخـــولقینێت و هەرچـــی دەســـتكەوت هەیە دەیبەســـتێتەوە بەكاریزماوە و هەرچی شكست هەیە، دوژمنێكی بە دادەتاشێت و دەیخاتە ئەستۆی دوژمن. دژی بە دامەزراوەكردن كاردەكات و باس لە دامەزراوە دەكات.

جۆرێك لە حوكمڕانی بەرهەمدێنێت وەك (ئەنتۆنیۆ گرامشی) دەڵێت: “حوكـــومەتی مـــوچەخۆران” ئەم جۆرە لە حـــوكمڕانی توانـــای هیـــچ ســـەركەوتنێكی نییە. دەبێتە حوكومەتێـــك تەنهـــا هەوڵـــدەدات موچەخۆرەكانی خۆی بەڕێوە ببات و لە هەندێك دۆخدا موچەخۆرەكانی خۆشی بە بەڕێوە نابرێت. بەڵام لە ڕێگەی میدیا و گوتاری فاشییەوە، فەزایەك دروستـــدەكات حوكـــومڕانییەكەی خۆی بە نمـــونەی باڵـــای بەڕێوەبردن پیشان دەدات. جەماوەری حیزبیش لە دۆخی شەیدابووندان و بە بڕوایەكی تەواوە دەكەونە ژێر هەژمونی ئەم گوتارەوە و، بەرگری لەم حوكومڕانییە دەكەن. لە ڕێگەی ئەو گوتارەوە وێنای سەرسوڕهێنەر بەرهەمـــدەهێنرێن! بۆنمـــونە: دورســـتكردنی وێنەی دوژمـــن، وەك تارماییەك، هەمیشە دەوترێتەوە و ترسێكی گشتی دروستدەكرێت، تاكو

جەماوەر واوێنای دونیا بکەن گەر بەرگری لەم جۆرە لە حوکمڕانی نەکەن، مێژووکەیان کۆتایدێت و دوژمنەکان دێنەوە. ترس دروستکردن لە کاتە جیاجیاکاندا ئیشی حیزبی ناو رووبەری فاشییەتە. لە کاتێکدا ئەوەی دوژمنی راستەقینەیە لە دەرەوەی ئەم تایپەی حوکمڕانی نییە حیزبی مێژوویی بانگەشەی بۆ دەکات، ب□کو لەناو خودی حیزبدایە و لە بەرهم□کەی خۆیدایە.

کوردەو جوڵەکانی حیزبی ناو مێژوو، کورد□و جو□گ□لێکن کار دەکات بۆ دروستکردنی _ژێر دەستە_ ” دروستکردنی دۆخێك بۆ ناچارکردنی ژێردەستە.(6)” ژێردەستەکان بەشێك لە حیزبەکانی دیکەش دەگرێتەوە. ئەو حیزبانەی بەناچاری ئەو هەژمونی ژێر دەستەییە قبوڵدەکەن، لەتەك ئەو هاوڵاتییانەی ناچارییەکە دۆخەکەی گۆڕیوون جیاوازییەکیان نییە. حیزبی ناو مێژوو پێویستی بە دروستکردنی ئەم دۆخەیە، چونکە لەو فەزایەدا دەسەڵاتەکانی خۆی لەسەرەوە بۆ خوارەوە دادەرێژێت و، دەست بۆ کۆی خانەکانی ژیانی گشتی و تاك دەبات. لەم تایپەی حیزبی مێژوویدا دەسەڵاتەکان ئاسۆیی نین و ستوونین، هەمیشە لە رمەکەدا کاریزمایەکی کارتۆنی کە حیزب خۆی دروستکردوە و دروستیدەکات بوونی هەیە، لەژێر ئەو کاریزما حیزبیەوە گروپ و دەستەو تاقمی جیاجیا بوونیان هەیە و لەرێگەی ئەوانەوە دەسەڵاتەکان دابەشدەبن و بۆ خوارەوە شۆڕ دەبنەوە تا ئاستی فەرمۆشکراوترین شوێن.

چاودێریکردن وسەرکوتکردن، دابەشکردنی دەسەڵات و دابەشکردنی سەروەت و سامانی گشتی، دیسپلینی ئایدۆلۆژی، بارگاویکردنی دامەزراوە حوکومییەکان بە ئایدۆلۆژیا و دەسەلاتەکانی حیزب. پۆلیسی ئەخلاق و پۆلیسی ژیان، بۆ ئەوانەی لەژێر ئەم دەسەڵاتەدا دەژین، پاسەوانیکردنی بەرژەوەندییەکانی حیزب و پاسەوانیکردنی ئەویتری دەرەوەی حیزب. سیخوریکردن و تۆمەتبەخشینەوە بەسەر کۆی ئەوانەدا جۆرێکی دیکە دونیا دەبینن. هەوڵدان بۆ بێماناکردنی گوتاری رۆشنبیری کە یەکێك لە نەیارە راستەقینەکانی حیزبی فاشیی. گوتاری رۆشنبیری لە رووبەرێکدایە تێکەڵ بەرووبەری دەسەڵات و حیزب نابێت، گوتارێکە چاودێرئاسا سەیری رووبەری دەسەڵاتدەکات و رەخنەی دەکات. حیزبی ناو مێژوو کێشەیەکی گەورەی لەگەڵ ئەم گوتارە هەیە و، هەوڵدەدات لە چەندین رەهەندەوە دژ بەو رۆشنبیرانە بوەستێتەوە لەناو ئەم رووبەرەدا دەبینرێت. لەرێگەی میدیا و جەماوەرە شەیداکەی خۆیەوە، پەخشی تۆمەت و تیرۆری کەسایەتی و تیرۆری مەعنەوەی دژی جیاوازییەکان دەستپێدەکات.

لەو شوێنەی دەگەڕێتەوە بۆ مێژووەکەی خۆی و باسی ئازادی دەکات، مەبەستییەتی بیکاتە دەستکەوتێکی منەتبارانە و ئازادییەکانی ئەمڕۆی پێ کورتبکاتەوە. ئەوانەی ئازادییە حیزبییەکانیان قبوڵنییە و بەشوێن ئازادی راستەقینەدا دەگەڕێن، لای حیزبی مێژووی ئەو دوژمنانەن دەستیان لەگەڵ دەرەوە تێکەڵکردوە و دەیانەوێت ئەزمونە نمونەییەکەی حیزبی ناو مێژوو لەناو ببەن. بۆیە چاودێریان دەخاتە سەر و دەبێتە پۆلیسی ئەخلاق و ژیانیان، دەبێتە پاسەوانی بیرو‌ڕاکانیان و هەمیشە لە چوارچێوەیەکی دوژمندارانەوە وێنایان دەکێشێت و جەماوەرە شەیداکەی خۆی هاندەدات دژیان بوەستنەوە و لەڕێگەی تۆمەت و زمانی ئاستنزمی شەعبییەوە کەسایەتییان تیرۆربکرێت. فەزای شەڕێک دروستدەکات(ئەنتۆنیۆ گرامشی) بەم فەزایە دەڵێت: "شەڕی جێگەر." مەبەست لە جۆرەی شەڕە ئەوەیە حیزب ئیدی لە شێوازی پارتیزانی بۆ پەلاماردان تێدەپەڕێت و شەڕێکی جێگر دوروستدەکات دژ بە کۆمەڵگە و دژ بە هەموو ئەوانەی لە دەرەوەی خۆین.

ئەم شەڕە جێگەرە لە ڕێگەی چاندنی بارەگاکانییەوە نەخشەی بۆ دەکێشرێت. هەر بارەگایەکی حیزبی، سەنگەرێکی حیزبییە. بارەگاکان ئەرکیان تەنها کۆکردنەوە و فروانکردنی بازنەی جەماوەری نییە، تەنها ئەرکیان بە ئایدۆلۆژیاکردنی ژیانی گشتی نییە، ئەرکێکی دیکەیان ئەرکی سوپاییە، دەبنە سەنگەرێک بۆ حیزب، لەو چرکەساتانەی توڕەیی جەماوەر روودەدا، یان هەر کردەیەک بۆ حیزب جێی ترسبێت، ئەم بارەگایانە سەنگەرەکانی حیزبن و لەڕێگەی هێزە چەکدارەکانەوە بەرگری لە حیزب و ئایدۆلۆژیاکەی دەکەن. (ئەمە لەسەر وەختی خۆپیشاندانەکاندا، تێگەیشتین ئەو شەڕە جێگرەی _گرامشی_ باسیدەکات لەڕێگەی بارەگا حیزبییەکانەوە، بینیمان و زانیمان بارەگای حیزبی سەنگەرێکی حیزبیەو هەرکاتێک مەترسی کەوتە سەر حیزب لە ڕێگەی ئەم بارەگایانەوە، هێرش دەکرێتە سەر جەماوەری توڕەو نیگەران، یان هێرشدەکرێتە سەر نەیارانی ئایدۆلۆژیایی حیزبی.

دروستکردنی بارەگاکانی حیزب لە شار و لادێکان، دروستکردنی سەنگەری حیزبە دژی جەماوەر.)
لە تەنیشت ئەم تایپە لەحیزب، حیزبی پۆپۆلیستی دروستدەبێت. حیزبی پۆپۆلیستی جۆرێکە لە حیزب لە ناو شاشە و میدیادایە، وەک پاسەوانێکی جەماوەری خۆی پیشاندەدات و بەردەوام قسە دەکات، قسە لەسەر هەموو ئەو جوڵەو کردانەی حیزبی دەسەڵاتدار ئەنجامی دەدات و دەبینرێن دەکات. حیزبی پۆپۆلیستی نایەوێت رادیکاڵ بێت و دەست بە

رەگوڕیشەی شتەکان ببات. (دەمەوێت لێرەدا ئەو تێگەیشتنە باوەی لەسەر رادیکاڵبوون هەیە، بەم وتەیە ڕەد بکەمەوە، _کارڵ مارکس_ دەڵێت: رادیکاڵبوون واتە دەستبردن بۆ ڕەگوڕیشەی شتەکان_ نەك خۆتوندکردنەوە و دژبوون و بەردەوام هەڵوێست وەرگرتن لە ڕێگەی گوتاری پۆپۆلیستی و بەیاننامەی حیزبییەوە.) ئەشێت بۆ زیاتر ئاسانکردنی ناسینی حیزبی پۆپۆلیستی ئەم نوکتەیە وێنای راستەقینەی خۆی بکات. " مرۆق ئەگەر هەشت ساڵ و حەوت مانگ و یەك ڕۆژ، دەمی بکاتەوە، لەرێگەی ئەو گەرمییەی لە دەمییەوە دێتە دەر، دەتوانێت بەو ماوەیە، قاوەیەك گەرم بکاتەوە .(7)" حیزبی پۆپۆلیستی بەهۆی ئەوەی بەردەوام دەمی دەکاتەوە و باسی ئەو دیمەنە روکەشیانە دەکات حیزبی مێژووی دەسەڵاتدار ئەنجامی دەدات، لەو ماوە زۆرەی دروستکردنی فەوزای بینینی روکەشگەرایدا، بەهۆی کردنەوەی دەمییەوە دەتوانێت تەنها چەند قاوەیەك گەرم بکاتەوە.

کێشەی حیزبی پۆپۆلیستی نەبوونی گوتارە. لەسەر گوتارێك دەژیت جەوهەرەکەی لە بیرکردوە و رەواڵەتەکەی دەبنێت. ئەو گوتارەشی سەتحیانە وێنەی دەکێشێت هەمان ئەو گوتارە نییە جەوهەرێکی لەگەڵ خۆی هەڵگرتووە، بەڵکو خۆی خزاندوەتە ژێر گوتاری هێزێکی ترەوە و لەرێگەی سەتحی کردنەوە و شەعبیکردنەوەی گوتارە وەرگیراوەکەوە، خۆی دەکێشێت بۆ دەسەڵاتەکەدا و نە پرۆژەیەکی هەیە بۆ دروستکردنی دونیای نوێ، نە کێشەشی لە تەك رەگوڕیشەی شتەکانە. هەرچەن حیزبی ناو مێژوو ترسی لە دونیای تایبەتە و دەیەوێت هەموو دونیایەکی تایبەتی کەسەکان بشێوێنێت و بیکاتە دونیا جەماوەری، لەم خاڵەدا حیزبی پۆپۆلیستیش هەمان کردە دووبارە دەکاتەوە و شەیدای بە جەماوەریکردنی هەموو دونیاکانە. حیزبی پۆپۆلیستی واقیع جێدەهێڵێت و لەناو شاشەکاندا خۆی پیشانەدەدات و شاشەکان دەکاتە فەوزا، فەوزایەك بە قسەکردن لەسەر هەموو شتێك بەبێ بیرکردنەوە، بەبێ دۆزینەوەی مانای شتەکە. جەماوەر کۆ دەکاتەوە و دنەیاندەدات، دنەدانەکە لە پێناو گۆڕینی سیستەم نییە وەك خۆی باسیدەکات، لە پێناو ئەو دۆخە حەماسیەیە لەناو جەماوەردا کەسی پۆپۆلیستی و حیزبی پۆپۆلیستی چێژی لێدەبینێت و دەیکاتە دیمەنێك و پیشانی حیزبی ناو مێژووی دەدا، تا بیکات بە کەرەستەیەك لە ئایندەدا خۆی لەگەڵ بگونجێنێت.

حیزبی پۆپۆلیستی لە هەرشوێنێك کێشەیەك هەبێت، پێیخۆشە کێشەکە و شوێنەکە بکاتە کردەیەك بۆ نمایشی خۆی. هێندە رەواڵەتگەڕایە تەواوی جوڵەکانی دەبنە جوڵەی نمایشی. سەتحی بوون و زمانی شەعبی

دەبێتە پایەکی بنەرەتی ئەم تایپەی حیزب. مێژووی بۆ گرنگ نییە، زەمەن لەو کاتەوە دەست پێدەکات ئەوی لەدروست بووە. نایەوێت نەریتەکان بکاتە شوێنێك بۆ قسەکردن لەسەریان، بە پێچەوانەوە نەریتیانە نەریت دەکا بە سەفسەتە و دەست و پەنجەیان لەگەڵ نەرمدەکات تا لەناو پۆپۆلیسبووندا حەماسەیەکی دیکە وەربگرن. هەرگیز نە لە دیوە کۆمەڵایەتییەکەوە، نە لە دیوە سیاسییەکەوە، نە لە دیوە ئاینییەکەوە، خۆی نابەستێتەوە بە بنەوانی کێشەکان و، بە وێنەی نمایشکارێك تەنها لەتوانای بیرکردنەوەیدایە باسی رەواڵەت بکات. چاوی چی ببنێت زمانە شەعبییەکەشی ئەوە دەردەخات.

هەموو دەسەڵاتێك و هەموو جوڵەیەکی سیاسی بە حیزبی پۆپۆلیستی دەوەزەمەن و بە زمانێکی کرچوکاڵ وێنایان دەکات کە خۆشی بەباشی لە وێناکردنە کرچوکاڵەکە ناگات. لە تێنیشت هەر وێنایەکەوە وێنایەکی شێواو دروستدەکات، تا رق و توندوتیژی ببێتە زمانی رۆژانە. زمانی حیزبی پۆپۆلیستی زمانێکی توندوتیژە، ئەو زمانەیە لە حیزبی ناو مێژووە وەریگرتووە و جارێکی دیکە بەرامبەر بەخۆی بەکاری دەهێنێتەوە. خۆی هیچ زمانێکی قوڵ شکنابات بۆ خوێندنەوەی چەمکەکان، لەبری ئەوە زمانی توندوتیژی و شەعبی بوون دەبنە بناغەیەك بۆی تا لەوەوە وێنای ئەو فەزا نادروستە بکات خۆی تێدا دەبینێتەوە. حیزبی ناو مێژوو کە رەگوڕیشەکانی لەناو فاشیەتدان و خۆی گوتارێکی توندوتیژی هەیە و، گوتارە نەتەوەیەکە دادەماڵێت لە ماناکانی خۆی و دەیکات بە گوتاری سەرکوتکەر، کێشەی گەورەی لەگەڵ حیزبی پۆپۆلیستی نییە. دەزانێت ئەم تایپە لە حیزب نابنە مەترسی بۆ سەر دەسەڵاتەکەی، نابنە شوێنێك دەسکاری دەسەڵات و مێژووەکەی ئەو بکەن. تەنها لە چوارچێوەی رەواڵەت و سەتحی بووندا دەخولێتەوە و بە وێنەی پۆلیسەکی جوڵەکانی حیزبی ناو مێژوو، برەو بەو کردانە دەدات حیزبی ناو مێژوو ئەنجامیاندەدات.

بەڵام هەردووکیان لەرێگەی زمانە توندوتیژەکەیان و زمانە ئاوەژوکەرەکەیانەوە، فەزایەکی گشتی دروستدەکەن کە کۆمەڵگە بەرەو ئاراستەیەکی مەترسیدار دەبەن. (دوو خزمەتکاری فاشییەتن.) حیزبی ناو مێژوو کاتێك خۆی دەبێتە دەسەڵات، لە جەوهەردا توندوتیژە، جارجارەش پێویستی بە توندوتیژی بەرامبەرە، تا جارێکی دیکە توندوتیژییەکەی خۆی زیندووبکاتەوە. حیزبی پۆپۆلیستی ئەو فەزایەی بۆ دروستدەکات توندوتیژییەکەی بخاتەوە گەڕ، لەرێگەی نیشاندانی توندوتیژییەوە حیزبی مێژووی پێگەی خۆی لەناو جەماوەردا پتەوتردەکات.

ئەم پاسەوانە نوێیەی شەوی حیزبی ناو مێژوو، لە باشووری کوردستاندا ئێستا لە بەرەودایە. ڕۆژانە لەشاشەکانەوە خەریکی قسەکردنە و قسەکردنەکانیشی لە ئاستێکدایە، تەنها جەماوەری سەتحی دڵخۆشە پێی و گوێی لێدەگرێت و مەترسییەکانی نابینێت. ئەما لە کۆتایی دیمەنەکەدا ئەم تایپەی حیزب دەبێتە بەشێك لە دەسەڵات. پڕۆژەی نییە بۆ گۆڕینی دەسەڵات و تواناشی نییە دەسەڵاتەکە لەبنەوانەوە هەڵتەکێنێت (ڕاستییەکەی بنەوانی دەسەڵاتیش ناناسێت)، بۆیە لەسەرەتاوە تا نیوەی ڕێگاکە بە پۆپۆلیستبوونێکدا تێدەپەڕێت و، لە نیوەی ڕێگادا پڕۆژەی (خۆگونجاندن) لەگەڵ حیزبەکانی ناو مێژوو دەهێنێتە ئاراوە و دەچێتە ناو سیستەمەکەوە. کاتێك دەڕواتە ناو سیستەمەکەوە بەجۆرێك پۆپۆلیستبوونە دژەکەی دەگەڕێت، زمانی دەبێتە هەمان زمانی حیزبی ناو مێژوو. دونیابینی و تێگەیشتنی بۆ چەمکە سیاسیی و کۆمەڵایەتییەکان، هەمان تێگەیشتن و دونیابینییە حیزبی دەسەڵاتدار هەیەتی.

لە چەندین وێستگەدا بەهەمان زمانی شەعبی خۆیەوە و بە هەمان پۆپۆلیست بوونی خۆیەوە، دەبێتە بەرگریکارێکی سەرسەختی دەسەڵاتەکە و ئەو دۆخەی پێشووی خۆی لەبیردەکات خۆی لەسەر هەڵچنیبوو. ئەرکی پاسەوانە نوێکەی شەو، پۆلیسەکەی ڕۆژ، لە چاودێری حیزبی ناو مێژووەوە دەگۆڕێت بۆ پاسەوانیکردن و پۆلیسی و بەرگریکردن لەو دەسەڵاتەی زەمەنێك پێشوتر دژی بوو. ئەم ئەرکە نوێیەشی لەبەر ئەوەیە چونکە ئەمڕۆ خۆی بەژداری لەو دەسەڵاتە دەکات، بۆیە بەو زمانە سەتحییەی خۆیەوە دەستدەکات بە بەرگریکردن. هەرچۆن گوتاری نەتەوەیی حیزبی مێژووی دەیهێنێت لەناو خۆیدا دەیتوێنێتەوە و شێوازێکی دیکەی پێدەدات، کە شێوازە ڕاستەقینەکەی خۆی نییە و نایناسێتەوە. دەسەڵاتی حیزبیش کە بەرهەمی حیزبی ناو مێژووە، حیزبی پۆپۆلیستی دەهێنێتە ناو سیستەمەکەوە و لە ڕەواڵەتێکی خۆی دایدەماڵێت و ڕەواڵەتێکی دیکەی پێدەبەخشێت و دەیکاتە پاسەوان و پۆلیسێکی نوێ بۆ بەرگریکردن لەو دەسەڵاتەی پێشوتر دژی بووە. ئەم ڕەواڵەتە تازەیەی حیزبی پۆپۆلیستی لای جەماوەرە شەیداکەی شکۆکێك دروستدەکات، کە هەرگیز بروایان نەکردوە بەم بەرگە نوێیەوە بیبینن، کە بەرگی ئەو نییە و لایان غەریبە. ئەما ئەم شەکە شەکەکی سەتحییە و پەیوەندی بەوە هەیە ئەو جەماوەرە لە ڕەواڵەتدا سەیری ئەم تایپەی حیزبی کردوە و، لەڕێگای پۆپۆلیستبوونی شاشەیەوە ناسیویەتی، ئەگینا لە جەوهەردا ئەرکی ئەم تایپە لە حیزب هەر ئەوەیە لێرەدا سەرنجمان خستە سەر.

تایپەکانی حیزبی ئایینی و چەپگەرا لە باشووری کوردستان، لە فۆڕمدا لەیەك جیاوازن و هەریەکەیان کێشەی لەگەڵ کۆمەڵێك چەمکدا هەیە، بەڵام بینینیان بۆ دەسەڵات لەیەك چوارچێوەدایە. ئەشێت حیزبی ئایینی بەشێکبێت لە نەریتە شەعبییەکە و زمانە شەعبییەکە، بەشێك بێت لەو کلتوورە باوەی لە ئایینەوە دێتە ناو کۆمەڵگە و، ئەرکی ئەم جۆرە لە حیزب پاسەوانی کردنی ئەو ئەخلاقانەبێت ئایین بە ئەخلاقیان دەزانێت.(بەتایبەتی ئەخلاقی جەستەیی). پۆلیسبوونەکەشی پۆلیسبوونەکە بەرگری لە مانەوەی خۆیدەکات لە چوارچێوەی دەسەڵات و هەرەمی نەریتدا. حیزبی ئایینی لەم سەردەمەدا نابێتە حیزبی زۆرینە، ناشبێتە دەسەڵات و ناشتوانێت مانایەکی دیکە بە ئایین دروست بکات. لە فۆرمێکی سیاسیدا ئایین بارگاوی دەکات بە خۆی و دەسەڵاتەوە. دەیەوێت ئایین لەوشوێنە بێت دەسەڵات لەیەتی و، لە شوێنە راستەقینەکەی خۆی هەڵیبکەنێت و بیکاتە دەسەڵات و لەو چوارچێوەیەدا ئایین ببینێت دەسەڵاتی هەبێت. حیزبی ئایینی نە بیرکردنەوە، نە چەمکی نوێ بەرهەم ناهێنێت. سەفسەتەی میدیاییی و شاشەکان، واعیزی سەر مینبەرەکان بۆ بە حیکایەتکردنی دین و دونیا، جیهانی حیزبی ئایینییە. ماڵەکە خۆی دەخزێنێتە ناو ئایین و پێویستییەك نییە تا وزەیەکی نوێی پێببەخشێت. بەهەمان شێوە دەرەوەی ئایینیدا پێویست نییە، بەتایبەتی بۆ کۆمەڵگەیەك زۆرینەی بەسترابێت بەو ئایینەوە، حیزبی ئایینی دەست خۆی دەکات بەخاوەنی و دەیەوێت لەرێگەی وەعزەکانی ئەو، بەرژەوەندییە حیزبی و تایبەتییەکانییەوە تەفسیر بە ئایین و ئەخلاق و دەسەڵات بکات و، ناوی خۆی وەك پۆلیسێکی نوێ تۆماربکات.

“حیزب بۆیە لەدایك دەبێت و نەشونما دەکات، بەئەوەی بتوانێت لە چرکەساتە مێژووییەکاندا کاریگەری هەبێت.(8)” ئەم دەربرینە بە حیزبی ئایینی و حیزبی چەپگەرا لە باشووردا پێچەوانەکەیەتی. هیچکات ئایین لەناو کۆمەڵگەی کوردیی لە ژێر مەترسیدا نەبووە، تا حیزبێك بێت بەرگری لێبکات و شوناسەکەی بپارێزێت. لەبری ئەمە حیزبی ئایینی هاتووە ئایینی گێڕیوە بۆ سیاسەت و سیاسەتیشی بەستوەتەوە بە دەسەڵاتەوە. نەشونماکردنی حیزبی ئایینی لەناو کۆمەڵگەیەدا روودەدات، ئەو کۆمەڵگەیە هێشتا هوشیاری نەگەیشتوەتە ئەوەی پرسیار لەسەر ئایین و حیزب دروستبکات و گومان لە جوڵەکان و کردەکان بکات. هیچ چرکەساتێکی مێژوویش چ لە رووبەری سیاسییدا، چ لەرووبەری کۆمەڵایەتی و ئاینیدا رووینەداوە، تا حیزبی ئایینی بێت کاریگەری خۆی لەسەر ئەو چرکەساتانە دابنێت و واتایەکی دیکەیان پێببەخشێت. وەك عادەتێکی سیاسیی دووبارەوە بوو حیزبی چەپگەرا و

ئایینی، هەریەکەیان بە پشتبەستن بە میراسێك دروستبوون. یەکیان میراسە فیکرییەکەی بە ئایدۆلۆیاکردووە و وێنە راستەقینەکەی شێواندووە، ئەویتریشیان ئایینی کردوەتە کەرەستەیەك بۆ سەفسەتەکانی خۆی و بۆ بانگەشەی واعیزی تا لە چوارچێوەی ئەخلاقێکی نێرانەدا سەیری دونیا بکات. ئەکرێت بەو جۆرەش تەئویلی بکەین، حیزبی ئایینی یەکێکە لە گورزە گەورەکان لە خودی ئایین.

لەناو پانتایی ئایندا، دوو شارێگای سەرەکی هەیە، شارێگای بیرکردنەوە لەناو ئایین و تەئویلکردنی دەق بۆ مانادان بە دەرەوەی ئایین، لەگەڵ شارێگای رۆحانی بوون لەناو ئاییندا. لە ناو رۆحانی بوونیشدا دوو لقی جیاواز دەردەکەون، لقی یاخی بوو، لقی تەسلیم بوون و زوهد. حیزی ئایینی نە دەریچەیەکە بۆ ناسینی ئەم شارێگاو لقانە، نە تێگەیشتنێکی جیاوازتر دەخاتە سەر میراسی هەردوو شارێگاکە. لەبری ئەمە لە فۆرمێکی سیاسیی کرچوکاڵدا، دەستدەکات بە حیکایەتگێڕانەوە و تەفسیرێکی میدیایی. کۆی تەفسیرەکانیش بەو ئاراستەیەدا دەبات لە چوارچێوە ئایدۆلۆژییەکەی خۆیدا رێیان ببێتەوە و بە پشت بەستن بە میراسی تەفسیرکردن و حیکایەت، سەرنجی کەسانێك بۆخۆی رابکێشێت. ئەم تایپەی حیزب مەترسی نییە بۆ حیزبی ناو مێژوو، دەسەڵاتی فاشی، بەڵکو مەترسییە بۆ سەرکلتووری نەتەوەیی. چونکە ئەو کلتوورەی دەیگوازن□و□ کلتوورێك و فەرهەنگێکی غەریبە و، لە رێگەی ئەو کلتوورو فەرهەنگە غەریبەوە ئیش لەسەر وێرانکردنی کلتووری نەتەوەیی دەکات و لەناو کلتووردا دەبێتە دوژمنی هونەر و فەرهەنگ، چونکە خۆی سەر بەکلتوورێکە خال□ی لە هونەر و فەرهەنگی نوێ.

بەهەمان شێوە حیزبی چەپگەرا، لە دۆخێکداییە نە دەتوانێت بەرگری لەخۆی بکات، نە دەتوانێت بەرگری لە میراسە فیکرییە بکات لەناو فیکری فەیلەسوفانی چەپدا هەیە. لەبری ئەمە لە ئاستێکی ئایدۆلۆژی داخراودا لەناوخۆیدا خولدەخواتەوە و ئەرکی دەبێتە بایانامە بڵاوکردنەوە. ئەگەر لە قۆناغێکدا ئەم جۆرە لە حیزب رای□□ی□کی هەبووبێت و لەسەر شەقامەکاندا بەشێك بووبێت لە بەرگری لەماف و داخوازییەکانی چینە پەراوێزخراوەکان، لەم قۆناغەدا ئەو وزەیەشی تێدا نەماوە و، لە بازنەیەکی زۆر بچوکدا لەناوخۆی خۆیدا سەرقال□ی پەیوەندییە ئایدۆلۆژییەکانی خۆیەتی و رای□□ک□ی نەماوە بیبەستێتەوە بە کۆمەڵگەوە. ئەو رووبەرەی پێشتر لە واقیعدا ئیشیی تێدا دەکرد، چۆڵیکردووە بۆ چین و هێزەکانی دیکە و، هێزەکان و چینەکانی دیکە بوونەتە خاوەنی، کە پێشوتر ئەو کردانە ئەم تایپە

لە حیزب خاوەنی بوو. گورزی گەورە لەم حیزبە خودی خۆیەتی، نەك دژەکانی. چونکە هەمیشە بەجۆرێك روانیینی خۆی بە کۆمەڵگە و نەریت و چەمکە فیکرییەکان دەربڕییوە، کە ئەو روانیینانە کورتهێنان بووە لە بە گشتیکردنی و تەنها لە چوارچێوەی نوخبەی ئایدۆلۆژی حیزبیدا گەڵاڵە بووە. غیابی حیزبی چەپگەرا لەناو کۆمەڵگەیەدا و نەبوونی کاریگەریی بەسەر دەسەڵات و چینەکانەوە، بەخۆی یەکێکە لە کێشە گەورەکانی حیزبی چەپگەرا کە نەیتوانییوە درێژە بە مانەوەی خۆی بدات. نەیتوانیوە بە باشی سەردەمەکەی خۆی و کۆمەڵگەکەی خۆی بناسێت، تەنها ئەرکی ئەوەبووە لە ناو نوخبەیەکی دیاریکراوە ئایدۆلۆژیدا بەشوێن پرسیارە وەڵام نەدراوەکاندا بگەڕێت.

هەردوو تایپەکە زۆرتر لەم چیرۆکە دەچن." دیارنییە کە عەرەبانەکە رادەکێشێت، ئەسپەکە، یان مێشی سەر شانی ئەسپەکە.**" حیزبی ئایینی پێیوایە: میراسە فراوانەکەی ئایین، کەوتوەتە سەرشانی ئەو دەبێت وەك ئەسپێکی بەهێز بتوانێت ئەم عەرەبانەیە رابکێشێت، بەهەمان شێوە حیزبی چەپگەراش، دیدگای بە میراسە فیکرییەکە، هەمان دیدگایە. بەڵام راستییەکەی ئەوەیە هیچکام لەم دوو تایپە ئەسپەکە نیین، مێشەکەی سەرشانی ئەسپەکەن و خۆیان لێبووە بە ئەسپەکە. نە ئەوان توانای ئەوەیان هەیە ببنە خاوەنی ئەو میراسە و مانای نوێ و بیرکردنەوەی نوێ بخەنە سەرخەزێنەکەی، نە میراسەکەش پەیوەستی بەم دوو تایپەیە خۆیان بکەن بەخاوەنی. لە کۆمەڵگەی باشووردا هەردوو جۆر لە حیزب زەرورەت نەبوون، بارێك بوون هەم بەسەر شانی کۆمەڵگەوە، هەم بەسەرشانی ئەو میراسانەوە خۆیانی پێوە هەڵدەواسن. دونیابینی هەردووکیان بە دەسەڵات زۆر لەیەك دەچێت، یان لە دۆخی دژێکی تەواودان، یان لە دۆخی تێکەڵبوونێکی تەواودا. هەردوو دۆخەکە نە مەترسین بەسەر دەسەڵاتەکە، نە کارکردنە بە گۆڕینی بەرەو شوێنێکی دروست. لە دۆخی تێکەڵبوونەکەدا دەبنە دوو حیزبی مت بووی، بێدەنگ.

وەك پەندە کوردییەکە دەڵێت: " دەست بە کڵاوەکەی خۆتەوە بگرە، با نەیبات." دەستگرتن بە کڵاوەکەی خۆتەوە، بەتایبەتی لە حیزبی ئایینیدا زۆر باوە بووەتە جۆرێك لە پەروەردەی حیزبی. کاتێکیش دژ دەبێت، دژبوونەکەی لەرووی میدیاییەوە وا رەنگدەکات بەرگریکردنە لەسەر دادپەروەری و دەسەڵاتێکی دروست، ئەما لەبنەرەتدا فشارە بە نزیکبوونەوەی خۆی لە حیزبی دەسەڵاتدار. لە هەرچرکەساتێکدا دەسەڵاتی حیزبی ناو مێژوو مەترسی بکەوێتە سەر، بەر لە خۆی ببێتە پاسەوانی دەسەڵاتەکە، حیزبی ئایینی دەبێتە پاسەوانی ئەو دەسەڵاتە

و دەپارێزێت لە مەترسیەکان.(ئەم پاسەوانە چەکەکەی دەستی زمانە شەعبیی و واعیزییەکەیەتی.) هەرچەن حیزبی مێژووی لە دەسەڵاتدا دەبێتە پۆلیسی رۆژ بە ژیانی گشتی و تایبەتی، بە هەمان شێوە حیزبی ئایینی لەرێگەی واعیز و سەفسەتە چییەکانی ناو میدیاکەیەوە، بەردەوام وەك پۆلیسێك لەسەر ژیانی گشتی و ژیانی تاك خۆی پیشاندەدات و، کەی ئەو ئاکارانەی کە ئاکاری راستەقینەن پەراوێزیان دەخات و، خەریکی بەرهەمهێنانی جۆرێك لە ئاکار، کە ئاکار نییە و کێشەی نەبینینی ئاکارە. خەرکی بەرهەمهێنانی جۆرێك لە مرۆڤی ترسنۆك، سەرکز، بروابەخۆ نەبوو، دژە شۆرش، رازی بە ژیان و شوکرانەکردن و، لابردنی ئەرکی بیرکردنەوە و هەوڵدان و خۆدانە دەست چارەنووس، پارانەوە و خۆ زەلیلکردن. ئەم مرۆڤەی لە رێگەی وەعزەکانی حیزبی ئایینییەوە دروستدەکرێت هەمان ئەو مرۆڤەیە حیزبی ناوەژوو دەیەوێت و هەوڵی بۆ دەدات بە رێگای سەرکوتکردنەوە دروستی بکات. بەشێکی ئەرکەکەی خۆی جێبەجێیدەکات و بەشەکەی دیکەی، حیزبی ئایینی بۆی دەکات. (لەبەر ئەوەی حیزبی چەپگەرا بەتەواوەتی شکستی هێناوە، لەم بارەیەوە شایەنی قسەلەسەرکردن نییە.)

تاك و کۆمەڵگەی باشوور، بە چوار جۆر لە حیزب گەمارۆ دراوە، هەر چوار جۆرەکەی رەگوڕیشەکەی دەچێتەوە سەر یەك رووبەر، کە رووبەری فاشییەتە. لەچوار لاوە ئیشدەکرێت بۆ وێرانکردنی تاکی ناو ئەم کۆمەڵگەیە. ئێستا سیستەمی سەرمایەداری بە روخسارە فریودەرەکانی خۆیەوە و بە فاشیەتەکانی خۆیەوە هاتووە و بووەتە هێزێکی گەورە بۆ یارمەتیدانی ئەم جوار جۆرە لە حیزب و بۆ کوتینی تاك و شێواندنی بەهاکان. گەر لە قۆناغی پێشوودا ئەو چوار جۆرە لە حیزب کاریانکردبێت بە گەمارۆدانی تاك و دورخستنەوەی لە خۆبوون، سیستەمەکەش هاتوەتەسەری و بە شێوەیەکی فراوان تاك لە گەمارۆیەکی زۆردایە. (هاورێم رامیار مەحمود لە ئێوارەیکدا وتی: ژیانی ئێمە لەم سەردەمەدا نابێت وەك ژیانی ئازاد سەیریانکەین، دەبێت وەك ژیانی ناو کەمپ سەیری بکەین.

چونکە بەجۆرێك مرۆڤی ناو مەملەکەتە گەمارۆ دراوە، لە مرۆڤی ناو کەمپ دەچێت.) بێگومان مرۆڤی ناو ئەم خاکە مرۆڤی ناو کەمپە. هەرچەن لە رابردوودا سیستەمە فاشییەکەی _بەعس_ گوندەکانی تێکدەداو دەیهێنانە ناو ئۆردوگاکانەوە تا گەمارۆیان بدات و ئاکار و بیرکردنەوە و کلتووریان بشێوێنی، لە ئێستاشدا چوار جۆر لە تایپە حیزبییەکە بە هاوکاری سیستەمی سەرمایەداری تاکی ناو ئەم کۆمەڵگەیان گەمارۆداوە و ژیانی تاك لە ژیانی کەسی ناو کەمپ دەچێت

و، تاك لە هەرشوێنێكەوە بیەوێت دەروازەیەك بدۆزێتەوە بۆ دەرچوون، یان بە جۆرێك لە بیركردنەوەی جیاواز، توشی چەندین جۆر لە دیوار و سنوور دەبێت و، لەشكرێك لە ئەهلی ئەم چوار تایپە لە حیزب دەبن بە دیواری كۆمپێكە و ڕێگری لە فەزایەك دەكەن فەزاكە تاكی خستوەتە ناو دونیایەكی شێواوی ئالۆز. بەردەوام لە میدیاوە چەندین جۆرە گوتاری فاشی دەخرێتە ناو دونیای خێزانەكان و تاكەكان، لەناو فەزا گشتییەكاندا بە هەمان شێوە، لەناو دەسەڵات و چینە جیاوازەكانەوە بە هەمان شێوە. سەرزەمینێكی گەمارۆ دراو دروستكراوە، كە لەم سەر زەمینە گەمارۆدراوەدا، تاكێكی شێواو بەرهەم دێت، كە لەڕووی دەرونی و لەڕوی بیكردنەوەوە بەردەوام لە ناو جۆرێك نائۆقرەیدا خۆی دەبینێتەوە.

تێپەڕبوون بەسەر ئەم دۆخەدا، گەڕانەوەیە بۆ رادیكاڵبوون. هێزی نوێ، یان كارەكتەری ڕۆشنبیری نوێ، بە كەرەستەی فیكرییەوە، رادیكاڵانە و بەترس دەست بە ڕەگوڕیشەی كێشەكان ببەن و مرۆڤێك بەرهەم بهێنن، دور لە هاژەهاژی شاشەكان، دور لە نمایشگەرایی، دور لە سەفسەتە و، بیبەستنەوە بە بیركردنەوەوە، تا لەو بیركردنەوانەدا دونیایەكی جیاواز دروستبكرێت. مرۆڤێك بێت لەبری ڕۆحانی بوون و خۆ زەلیكردن كردەی شۆڕشگێڕی بكاتە بنەمای ئاكارەكانی، مرۆڤێك ئازاد و بەرهەمهێنەر. مرۆڤێكی پرسیاركەر و گومانكەر. مرۆڤێك جیاواز لە تایپەكانی پێشوو. رادیكاڵبوون لە هەموو شتێك و لەناو دونیای تایبەت و گشتیدا. مرۆڤێك گرنگی بە ڕەواڵتزازی نەدات و بە بنەوانی كێشەكان بگەڕێتەوە و، بەزمانێكی ئاست بەرزەوە خوێندنەوە بۆ خۆی و كۆمەڵگە و دەسەڵات بكات. ئەگەر ئەم رادیكاڵنەبوونە چ وەك هێزی نوێ، چ وەك تاك، دروستنەبێت، تاكی ناو ئەم كۆمەڵگەیە تا دۆخی خەونكردنێكی راستەقینە دەچێت و، لەشوێنێكدا دەوەستێت و دەگەڕێتەوە، بەڵام گەڕانەوەیەكی توندوتیژانە. ئەو فەزایەی ئێستا هەیە لە هەموو رووەكانەوە فەزایەكی نادروستە و بەرهەمكێشی نادروست دەبێت. فەزایەكە كۆمەڵگە بەرەو شوێنێكی [illegible] دەبات، بەرەو شوێنێكی دەبات سڕینەوە و توندوتیژی و ئاستی لاوازی زمان بۆ تێگەیشتن، شوێنی رادیكاڵبوون دەگرێتەوە. هێزی رادیكاڵ ئیشی ئەوەیە بێت ئەم میراسە نادروستە هەڵتەكێنێتەوە میراسێكی پوخت بخاتە شوێنی، كە ببێتە دینەمۆ بۆ كلتوورێك و فەرهەنگێكی نوێ. چوار تایپەكەی حیزبی ناو باشوور، چوار تایپن خۆ بەستنەوە پێیانەوە، خۆ بەستنەوەیە بە مێژووەكەوە كە كۆتاییەكەی مرۆڤ لە هەموو بەها گەورەكان دادەماڵێت و دەیكاتە ئادەمیزادێك لە رواڵەتدا نمایشی، لە جەوهەردا خاڵی، لە زماندا

توندوتیژ و بێباك.

نەبەز گۆران

پەراوێز و سەرچاوەكان

_* ناونیشانی ئەم باسە، دەستەواژەی(پاسەوانی شەو) لە بەرامبەر (دەوڵەتی پۆلیسی) یەكەمجار لای _لاسال_ەوە بەكار هات، چونكە ئەمە جۆرێكە لە خوێندنەوەیەكی دیكەی بەرامبەر ئەو دەستەواژە كۆنەی لە ئیتاڵیا بەرامبەر بە دەوڵەتی پۆلیسی بەكار دەهات، من لێرەدا لە چوارچێوەی حیزبدا هەردوو دەستەواژەكە بەكار دەهێنمەوە.

_ (1)بگەڕێوە بۆ فەرهەنگی _لغت عربی فارسی_ بەشی_م_ پـان فەرهەنگی_المعجم معانی_ یان فەرهەنگی _المعجم الوسیط.یان پرتال جامع علوم انسانی.

_(2_3_4_5_6) دولت و جامعە مدنی، انتونی گرامشی، ترجم، عباس میلانی. تهران، نشر اختران،1384

_(7) برنامە دوری همی، مهران مدیری، نوکت درمورد دولت:

_وەك نوكتەیەك ئەم بەسەرهاتە لەلایەن مهرانی میدری سینەماكارەوە لەم بەرنامەیە باسدەكرێت، بە ئەوەی بیكاتە تانەیەك لە دەسەڵات، كە بەردەوام دەمیكراوەتەوە و قسە دەكات، بەڵام گەرمای دەمی بۆی دەكرێت لەو ماوەیەدا قاوەیەك گەرم بكاتەوە و، خەڵكیش بۆ قاوە ناژین.

_(8) دولت و جامعە مدنی، انتونی گرامشی، ترجم، عباس میلانی. تهران، نشر اختران،1384

_** ئەنتۆنیۆ گرامشی، نوكتەیەكی كۆنی ئیتاڵی بەكار دەهێنێت. كە مێشێك لەسەر شانی ئەسپەكە و ئەسپەكە عەرەبانەكە رادەكێشێت، بەڵام مێشەكە پێیوایە ئەوە ئەوە عەرەبانەكە رادەكێشێت. بەهەمان شێوە لەم وتارەدا بەكارمان هێناوەتەوە.

پاشخانی بازرگانیی و روئییەی نەوەی نوێ ... کامیار سابیر

سەرەکی جوڵانەوەی نەوەی نوێ-نن، پیاوەکی بیزنسمانە، ئەوەی بە زمانی شەعبیی پێیدەگوترێ بازرگان، لە مێژووی حیزبە سیاسییەکانی ناوچەکە و جیهانیشدا، لە زەربەی ئەو سەرمایەدار و بازرگانانەی بەشداریی سیاسەتیان کردووە، کەمترینیان، سەرکەوتنیان بەدەستهێناوە! بە سروشتیی، چونکە بیزنسمان، پەیوەندییەکی راستەوخۆ و ناڕاستەوخۆی بە بازاڕ، ئابووریی و دەسەڵاتەوە هەیە، لە ئاستی شەعبییدا، مەقبوولییەتیان کەمە، مەگەر خاوەنی کەمێک کرێدتی گەورەی کۆمەڵایەتیی و مرۆیی بن و فەضیلەت و بەهای سیاسیی کۆمەڵگە لەسەروو بەرژەوەندییە تایبەتەکانی خۆیانەوە ببینن. هەروەها، لە ڕێگەی پارە و سامانەکانی خۆیانەوە، بیانەوێت خزمەت بە خەڵک بکەن، نەک بیانەوێ لە ڕێگەی هەڵکشانی سیاسیی و قورسایی حیزبەکەیانەوە، داوای پشک و پرۆژەی زیاتر لە سەرمایەگوزارییدا بکەن.

بە تێکهەڵکێشکردنی ئەم باسە بە قیادەی نن و حیزبە کلاسیک و مۆدێرنەکانی کوردایەتییەوە، ئەم نموونەیەی خوارەوە، بە گریمان، لەسەر خاوەن کارێک (کۆنتراکتچیی- قۆنتەراتچیی) دەهێنینەوە. نموونەکە، رووی لە قیادەی نن (بە تایبەت شاسوار عەبدولواحید-شعو) و ڕەدفیعلەکانی گێڕانە لە ماوەی رابردوو، ئێستا و ئایندەدا. خاوەنکار، چەند کرێکارێک، ناوبەناو، ڕۆژانە، ئیشی بۆ دەکەن. پارەی هەندێکیان بە زیادەوە دەدات، بە ئەوەی وەلائیان بکڕێت و دووزمانییش بەسەر کرێکارەکانی ترەوە بکەن. هەندێ کرێکار، پاش ماوەیەک بەدەمەوەگرتن کە ئەم مانگ نا، مانگێکی تر، پارەکە وەردەگرن، بەڵام پاش ماوەیەکی زۆر ڕەنجکێشان و کارکردن، نەک هەر پارە وەرناگرن، بەڵکو تۆمەتباریش دەکرێن بەوەی دزییان کردووە، یان سیخوڕییان بۆ ئەملاولا کردووە! (بە بەڵگە) هاوکات، خاوەنکار، دەستی لەگەڵ هەندێ مەسئولی گەندەڵی سیاسییدا تێکەڵ کردووە و پرۆژەی گەورە وەردەگرێ و بیزنسی خۆی دەکات و بەشێک لە مەسئولەکانیشی، شەریک کردووە. پاش چەند ساڵێک، دێت سیاسەت دەکات و حیزب دروست دەکات و حیزبەکەیش وەکو کۆمپانیاکانی، دەیەوێ خۆی کەسی یەکەم بێت و خۆی سییۆ (بەرزترین دەسەڵاتی پرۆفێشناڵیی لە دەسگایەکدا یان کۆمپانیایەکدا CEO) بێت و هەموو ئەوانی تر، وەکو ستاف لە حیزبەکەیدا، تەعیینیان دەکات.

ناوەڕۆکی ئەو نموونەیە، بەشی هەرە زۆری ڕەخنەی گەلان و نەیارە سیاسیی و شەخصییەکانی (نەن و شعەو)ن. لە کەی ئەو ڕەخنانە، یەک تەوەرەی سەرەکیی زۆر گرینگە کە راستەوخۆ، پەیوەندیی بە مەراتە، کەرامەت و ویژدانی ئینسانییەوە هەیە کە ئەمەیە: من ئەگەر کرێکار بچەوسێنمەوە، ئەگەر پارەی خەڵکی کاسبکار و زەحمەتکێش بخۆم و فێڵی لێ بکەم، ئەگەر لە ئیشی کۆمپانیایەکدا (گەندەڵیی، هێناواردن و ناعەدالەتیی بکەم) لە جوغزی مەڕاڵی سیاسیی و ئیعتیباری شەخصییەوە، چۆن لە رووم بێت و جورئەت بکەم حیزبێک دروست بکەم کە ئیدیعای گەڕانەوەی مافی خەڵکی هەژار و کەم دەرامەتی ئەو جیۆگرافیا سیاسییە بکات کە سیاسەتی تێدا دەکەم؟

دیوەکی تری ئەو ڕەخنانەی لەسەر نەن و شعو هەن، وەهای ئەوەی بەشێکی زۆریان، بازاڕیین و لە هەمان مەنتاڵیتیی و کولتووریی مافیاکانی کوردایەتییەوە، سەرچاوەیان گرتووە، کەمترین ڕەخنەی سیاسیی و جدیی لە نەن، گیراوە. ئایا بەڕاستیی هیچ حیزبێکی سیاسیی (بەوانەی بە خۆیشیان دەڵێن ئۆپۆزسیۆن) لە کوردستاندا هەیە کە کەسی یەکەمەکانیان، لەسەر حیسابی هەژاریی خەڵک و جەهلی عەوامی لایەنگرانی حیزبەکانیان، میلیۆنەر نەبن؟ یان لای کەم، وەکو جەمتمانەی کەسی یەکەمی حیزب و بنەماڵەکان، شۆردنەوەی پارە، کڕین و شاردنەوەی بیزنس و کۆمپانیای گەورە، بە کەوەی بنەماڵەی سیاسییەکانی ناو حیزبەکان نەکەن(بە گێڕانیشەوە)؟

تا کاتێک، دادگایەکی عادیلانە و سەربەخۆ لە کوردستان و عێراقدا نەبێت و لە گەندەڵکاران و سیاسییە دزە گەورەکان، بپێچێتەوە، تا کاتێک ئەندام پارلمانەکان و وەزیرەکانت، زۆرینەی ڕەهایان لە گەندەڵییەوە گلابن، سەرەکی حکومەتەکانت(هەرێم و عێراق)، دەیان و بگرە صەدان بیلیۆن دۆلاریان بەهەدەر دابێت، تا کاتێ تۆ دڵت خۆش بێت لەگەڵ ئەوانەی تیرۆری ڕۆژنامەنووسان دەکەن و دزیی لە خەڵک دەکەن، حکومەت پێکبهێنێت، هەر قسەکردنێک لەسەر دزی گەورە و بچووک، مانایەکی نامێنێت، ئەگەر بەرنامە و پرۆژەکانی خۆت لە هەمان خولگەی دز و مافیاکانی کوردایەتییە چەتەگەرییەکەدا بسوڕێتەوە و خاڵە هاوبەشەکانی نێوان ئۆپۆزسیۆن و دەسەڵات، لە خاڵە جیاوازەکانی نێوان خەڵک و مافیاکانی دەسەڵاتدا، زۆرتر بن.

ڕوئییەی سیاسیی نەن

هەموو حیزبێکی سیاسیی، دەبێ لە یەک کاتدا، ڕوئییە و ڕوئیای هەبێت، واتە دید و جیهانبینیی هەبێت، لە هەمان کاتیشدا خەونی سیاسیی

هەبێت کە لە مانیفێستەکەیدا، جێکەوتی کردبێت و پلانی بۆ داڕشتبێت. ڕوئییە، بەو دیدە لیبرالییە ناگوترێ کە هەندێ نەشئەی غەربیی و لیبرالیزمی ئەمەریکیی(هەندەجار، نیولیبرالیزم) و گەشەی ئابووریی هەندێ وڵات، بکرێن بە پێوەر و بەراوردکاریی لەنێوان هەرێمی کوردستان و جیهاندا. گرینگ ئەوەیە، چۆن لەو ماتریالە و سەرچاوە(مرۆیی)ەی کوردستان، کەڵک وەرگریت و تەحەددای ئەم سیستەمە سیاسییە شێخنشیینییە ڕەیعییەی کوردستانی عێراقی پێدەکەیت؟ ئەمانەیش، بەشی هەرە زۆریان بە قیادەی پێچەک(لە باری فیکریی و سیاسییەوە) و ڕۆحی تەحەدداکردن و جورئەتەوە دەکرێن.

دونیا، بەو فەخفەخە سیاسییە ناگۆڕێت کە هەمووومان دەوڵەمەند بین و هەژاریی بنەبڕ بکەین و هەمووومان لە خانووی زۆر گرانبەها و ڕاقییدا دابنشین و سەیارەی مۆدێل باڵا و براندی ناودار لێبخوڕین. ئەم فەنتازیا لیبرالییانە نە بازاڕی بگرەوبەردەی سەرمایەداریی و نە خورافاتی کۆمیونیزمیش، ڕێگە نادەن ئەم هەلکە ئایدیال و ئایدیۆلۆژییە، جووقەی لە پەیدابێت. لە هەموو شت، گرینگتر ئەوەیە کە ڕوئییەکی سیاسیی شەفاف، مۆدێرنانە، مرۆییانە و نیشتمانییە(کوردستان وەکو نیشتمانی هەموو ئەوانەی لەسەری دەژین(کورد، عەرەب، تورکمان، مەسیحیی، کاکەیی، ئێزیدیی...تاد) بە پرەنسیپەوە جێکەوت بکرێت ولە ئاستی عێراقیشدا، عێراق بە نیشتمانی خۆت بزانیت و لە چوارچێوە سیاسییەکەیدا، کار بکەیت. هەر ئالوودەبوون و یەقکردنەوەیەک بە فاشیزمی نەتەوەیی(لەسەر بناغەی نەژاد، نەتەوە، زمان و یەک ئاڵا و یەک خاکی موقەدەس)، گەڕانەوەیە بۆ درێ گۆڕەکانی ٨٠ ساڵەی کوردایەتیی، هەر حەساسییەتێک بەرامبەر بە عێراق، بە عەرەب، بە تورکمان، بە شیعە، بە عەرەبی سوننە، بە ئێزیدیی...تاد، گەڕانەوەیە بۆ هەمان زەرابە بەگەنەکانی کوردایەتیی و فاشیزمە نەتەوەییە کازیکییەکەی و تەواوی ڕێگەکان قوفڵ دەکرێنەوە(هەموو لە بانەوە" کوردایەتیی"، سەر دەردەکێنەوە).

لە هەمووی گرینگتر، ئەمانە بە کەسانی قیادیی خاوەن فیکر و پرەنسیپی سیاسیی و مەڕاڵەیی بەرزی سیاسیی دەکرێن. بە قیادەی جەماعیی دەکرێن کە ڕوئییەیان هەبێت و سەردەمی تاکگەریی، زەعامەت و قائیدی ئەوحەد، نەک هەر بەسەرچوونە، بەڵکو نەقص و نەرجسییەتە کە مرۆڤ بییر لەوە بکاتەوە بە تەنیا، جڵەوی حیزبێک و بزوتنەوەیەک لە ئەستۆ بگرێت. لێرەدا مەسەلەی پارە، دێتە پێشەوە. حیزب و کاری سیاسیی، پێویستی بە پارە، بە مەدیا و بە کۆمپەینی بەربڵاوە. ئەگەر شعو، بیەوێ بەهەی بیزنس، پارە و ئیمکانییاتە ماددیی و

م□عن□وی□کانی کۆمپانیا و سەرمایەکەیەوە، ئەجێندای شەخصیی خۆی بەگەڕ بخات و بییر لەوە نەکاتەوە کە قائیدی گەنج، نەوەیەکی نوێ لە گەنجان بێنە پێشەوە و هەر خۆی زەعیمی بەڕ و بەحری نن بێت، ئەوە بە دڵنیاییەوە، درەنگ یان زوو، هەمان رێچکەی بارزانیی باوک و کوڕ، قاسملۆ، تالەبانیی و نەوشیروان موصطەفا، دەگرێت و بە خێراییش بەرەو هەڵوەشاندنەوە دەچێت(مەگەر ئەوەی وەکو حسک، قیادە لەسەر خۆی طاپۆ بکات)، هەروەکو چۆن ئەو زەعیمە کوردانە، تاکە زەعیمی حیزبەکانی خۆیان بوون و رێگەیان نەدا، یەک قائید لە ناو حیزبەکانیاندا دروست بێت.

بە تێڕوانیینەکەی کێنەدی، ئەگەر قیادەی سیاسیی و فێربوون لەخەڵکەوە، لازم و مەلزومی یەکتر بن، ئەوە قیادەی نن (بە تاک و بە کۆ)، لەهەموو کات زیاتر پێویستیان بە فێربوون، بە پەروەردە، بە روئییە و دیسپلینی سیاسیی هەیە. دیارە ئەم کاتەگۆریانە نەک بە مانا ستالینیستیی و حیزبە چەپەکانی ئەوروپای رۆژهەڵات، بەڵکو بە ئامبازبوون لەگەڵ رۆحی نیشتمانیی تاکەکانی وڵات و لەبەرچاوگرتنی بەها، مۆراڵ و فەضیڵەتی سیاسیی، بۆ رای گشتیی و بۆ خەڵکی کوردستانی عێراق، بە تایبەتیی…

سەرکەوتن و پووکانەوەی نن، بەندە بەوەی، هەمان ریس، نەڕێسێتەوە کە گۆڕان، رستی. گۆڕان و سیاسەتەکانی (پرۆژەکانی، خۆکردن بە وەکیلی خەڵکی هەژار و کەمدەرامەتی کوردستان، قۆرغکردنی ئۆپۆزیسیۆنبوون لەسەر خۆیان، بەشداریکردن لە حکومەت، مەثەلی ئەعلای سیاسەتی کوردیی…تاد) بە شوێنێک گەیشتوون کە مر□ق ز□ر چاوی قاییم نەبێت لە رووی نەیات بڵێ رۆژێ لە رۆژان، گۆڕان بوومە. ئەو فەشەلە خێرایەی گۆڕان(کەمتر لە دەیەیەک)، چەند پێوەندیی بەوەوە هەیە کە رێکخەری گشتیی (پێشوو)، سەرمایە مەعنەوی□کەی خۆی بۆ مێژوو لە دەستدا کە نەیتوانی قەناعەت بە زۆریینەی حیزبەکەی خۆی و لایەنگرانی بهن□ت کە پارە، سەروەت و سامانی شەخصیی بەلاوە گرینگ نییە و لە پێناوی خەڵکدا دەژیەت و سیاسەت دەکات؟ چەند پێوەندیی بەوەوە هەیە کە متمانەی سیاسیی و دەستپاکیی (بە تایبەتیی لە ئابووریی و مومتەلەکاتی حیزب) بە گۆڕان و بە قیادەکەی، تەواو هەرەسی هێنا؟ ئەوەندەیش زیاتر پێوەندیی بەوەوە هەیە کە نەیتوانی قیادەیەکی عەقڵانیی و واقیعیی کە بەرژەوەندیی خەڵک(نەک خۆیان) لەبەرچاو بگرن.

هاوکات لە سیاسەتیشدا، ئەوەندە کورتیان هێنا کە جیاوازییە سیاسییەکانی گۆڕان لەگەڵ پارتییدا لەچاو خاڵە هاوبەشەکانیان(

حیکمەتەکانی کوردایەتیی، ریفراندۆم، دەوڵەتی رەیعیی کوردیی، تەصدیقکردنی جەهەننەمی سەربەخۆیی ئابووریی، رقبوونەوە لە شیعە، لە عەرەب و لە عێراق، هاوسۆزیی لەگەڵ سەرکەوتنەکانی داعش لە موصڵ و لایەنگرییکردن لە سیاسەتە فاشیلەکانی هەرێم لە هەمبەر بەغداددا(بەتایبەتیی لە ساڵانی رابردوودا)، زۆر کەمترن. ئایا قیادەی نن، ئەگەر قیادەیەکن وەکو گرووپ کار دەکەن، روئییەیان هەیە و مەتیقی بازرگانیی بەسەر کەسی یەکەمی حیزبدا زاڵ نییە و توانای تەحەداکردنی ئەم هەموو وێرانەییەیان هەیە کە ٨٠ ساڵ لە فەشەلی کوردایەتیی لەسەریەک کەڵەکەبوونە؟ ئەگەریش، هەموویان گوێ بەس لە رێنماییەکانی شعو، دەگرن، ئایا حیزبی زەعیم واحید، قائید واحید و سەرکردەی ئەلجەبارولقەهار، نەک هەر فەشەلی هێناوە، ئایا بەسەرنەچووە؟ لەسەروو هەموو ئەمانەشەوە، ئایا پارتیی و یەکەتیی، دەبێ چەند کەسیان لەناو قیادە گەنجەکانی(نن) دا، زەرع کرد بێت؟ چۆن گەرەنتیی ئەوە بە خەڵک دەدرێ کە ئەندام پارلمانەکانی نن، بە فیکر و بە مەراڵ، بە پرەنسیپ و بە کردەوە، چۆن جیاوازتر دەبن لەوانەی گۆڕان و یەکگرتوو کە زۆریینەیان هێزی یەدەک و زەرعکراوی پارتیی، دەرچوون؟ پارتییش وەکو سووکایەتییکردن بە دەنگی ناڕەزایەتیی خەڵک و زەلیلکردنی ئۆپۆزسیۆن، دەیانکاتەوە بە وەزیری دارایی، بە سەرۆکی لیست، بە موستەشاری مەرجەعی قەبیلە و عومدەی ریفراندۆم و...تاد؟

هەقە ئاڵتونییەکانی دافوس چییان لە هەژارانی جیهان دەوێت؟ … عەلی مەحمود محەمەد

لە کاتێکدا جیهان بە قۆناغی تەڵەی سۆسیدیس دا تێدەپەڕێت, بەوەی سەرکردایەتی جیهانی ئاڵوگۆڕی پێبکرێت, چین لە دەرگای هاتنە ژورەوەدایە و ئەمەریکاش نازانێت چۆن فەرمووی لێبکات, ئاشتی یان شەڕ, هەرچەندە لە سەدەی رابردوو تەڵە سۆسیدیسسەکان بە ئارامی ڕۆیشتوونە, بەریتانیا بە ئارامی جێی هێشت بە ئەمەریکی و سۆفیەتییەکان, سۆفیەتیش بە ئەمەریکای بە قڕە چۆڵی کرد, پڕۆژە

زەبلاحەكانى مێد ئين چاينەى 2025 و پشتێن و رێگا و گەيشتن بە بەشى تاريكى سەر مانگ و گەشەسەندنەكانى كۆمپانياكانى هەواوى و عەلى باى و شياومى و .... و گەشەى پيشەسازى زيرەك و راگەياندنى هەر رۆژەى داهێنانێك لە بوارى پيشەساى زيرەك و سەربازى و گەياندن بەتايبەت جى 5 و كاركردن لەسەر جى 6, ئەمەريكاى خستۆتە ناو تارمايى تاڵى گومانى تەڵەى سۆسيديسەوە, ترسى لە دەستدانى سەركردا يەتى جيهانى دايگرتووە, بەوەى وەك پۆتين وتەنى ئەوەى سەركردا يەتى پێشەسازى زيرەك بكات سەركردا يەتى داهاتووى جيهان دەكات, لەم كاتەدا جيهان خەريكى چين و ئەمەريكا يە و ململانێكانيان هەمووانى بە خۆيەوە خەريك كردووە, كەچى سەركردەكانى ئەوانيش بەشدارى كۆبونەوەى عەولەمە 4 ناكەن لە دافوس, لە كاتێكدا خۆيان ململانێيانە لەسەر سەركردا يەتى شۆڕشى 4ى پيشەسازى, ئەسڵى كێشەكانن.

جيهان بەهۆى زيرەكى دەستكردەوە لە بەردەم ئاڵوگۆڕى هێزەكانە, لە نێوان براوەى نوێ و دۆڕاوى نوێ, وڵاتان, كۆمپانياكان, كۆنە بەناو بانگەكانى وەك كۆداك و بەريتانيا و فەرەنسا دەڕۆن, ئەپڵ و ئەمازۆن و مايكرۆسۆفت و عەلى بابا و چين و هيند و بەرازيل دێن, عەولەمە لە پاشە كشەدايە, ناسيۆناليزمى ئابوورى لە پەرەسەندايە, سەرمايەگوزارى لە كەرتە پێشكەوتووەكانى پيشەسازى بەربەست لەبەردەمى دروست كراوە, شەڕى بازرگانى لە نەشونمادايە,متمانە بە حكومەتەكان نەماوە , بە پێى راپرسى ئەدلمان ترێست, دانيشتوانى 20 وڵات لە كۆى 28 وڵات كە راپرسى تێدا كراوە متمانەيان بە حكومەتەكانيان نەماوە, متمانە بە سەرمايەدارى تەنانەت لە وڵا تێكى وەك ئەمەريكاش لاواز بووە, بە پێى راپرسى دەزگاى گالوپ, كەمتر لە نيوەى گەنجانى ئەمەريكى تەمەن لە نێوان 18 بۆ 29 ساڵ هەڵوێستى باشيان هەيە لەسەر سستەمى سەرمايەدارى, رێژەى گەنجان كە بە پۆزەتيف سەيرى سەرمايەدارى دەكەن لە 68%ەوە لە ساڵى 2010 ەوە دابەزيووە بۆ 57% لە ساڵى 2016 و بۆ 45% لە ساڵى 2018, واتا لە ماوەى 8 ساڵدا 323% متمانە بە سستەمى سەرمايەدارى دابەزيووە , ئەو گەنجانەشى بە باشە سەيرى سۆسياليزم دەكەن رێژەيان گەيشتۆتە 51%, واتا لايەنگيرى سۆسياليزم 6 خاڵى زياتر بووە لە سەرمايەدارى , هەرچەندە هێشتا سەرجەم ئەمەريكيەكان بە رێژەى 56% پشتيوانى لە سستەمى سەرمايەدارى دەكەن, بەڵام لەناو ديموكراتەكان و بێلايەنەكان لەسەرجەم تەمەنەكانيان 57% يان بە باشە سەيرى سۆسيالزم دەكەن.

لە 22ی ئەم مانگەوە 3100 لە دەستە بژێری سیاسی و ئابووری جیهانی لە دافوس وەك 40 ساڵی رابردوو كۆ بوونەتەوە بۆ چارەسەركردنی كێشەكانی سستەمی سەرمایەداری, ئەو كێشانەی تا ئێستا بەشداربووان قامكیان لەسەری دانەناوە, بەڵێ چارەسەرەكێشیان نەدۆزیوەتەوە.
كۆبەندی دافوس دەسەڵاتەكی شاراوەی هەیە, ئەجندای بازاڕەكان دیاریی دەكات بۆ رزگار بوون لە قەیران, لە راستیدا نەك قەیرانی هەژاری و نا یەكسانی و ژینگە و جیاوازی جەندەری چارەسەر ناكات وەك ئیدعای دەكەن, بگرە قولی دەكاتەوە, چونكە كۆبونەوەكە خودی خۆی بۆ رزگاركردنی سستەمی سەرمایەدارییە لە قەیرانەكان كە سەرچاوەی ئەو دەردو مەینەت و كێشانەن.

دابەزینی رێژەی گەشەی ئابووری جیهان بە تایبەت چین, زیادبوونی نایەكسانی ئابووری, مەترسی ژینگە, ئاڵۆزی سیاسی, زیرەكی دەستكرد, شەڕی بازرگانی و بەدەسەڵات گەیشتنی حكومەتە راستگەرا پۆپۆلیستەكان…. گەشەی خەباتی چینایەتی , …. ئەمانەو زۆر كێشەی دیكەی بەرەكی بە دافوسچییەكان گرتووە.
دافۆس دەزگایەكە كاری پاراستنی سستەمی جیهانە لە بەرژەوەندی دەسەڵاتی ملیاردەرو كۆمپانیا فرە نەتەوەییەكان, بەڵێ ناتوانێت دەست بە كرۆكی كێشەی پرۆلیتاریا و بریكاریا ببات كە كێشەی نایەكسانییە, وەلە كاتێكی گونجاوە بە ژوانی پیاوانی سیاسەت و پیاوانی ڤۆڵستریت و كۆمپانیا زەبلاحەكان, لە دوری ژاوە ژاوی راگەیاندنەكان بە ئارامی گوێ بە دەردە دەی یەكتر بگرن و سەفقاتی ئابووری واژۆ بكەن.
دافوسی 2019 لە ژێر دروشمی " بەرەو چارەنوسێكی هاوبەش لە جیهانێكی پارچە پارچەدا " بەڕێوەدەچێت, كە خودی ئەوانەی سەرچاوەی پارچە پارچە بوون و نا یەكسانییەكەن بەشداری ناكەن, ترامپ كە هەڵگری دروشمی یەكەم بە ئەمەریكایە بەهۆی داخستنی حكومەتەوە , تیریزای مای بەهۆی شكستەكانی برێكسەوە , ماكرۆن بەهۆی شۆرشی ئێلەگ زەردەكانەوە, مۆدی بەهۆی دەڵانەكانی لە هەڵبژاردنی 3 هەرێمەوە, روسەكان بەهۆی ئابلوقەی ئەمەریكاوە … بەشداری دافوس ناكەن.

هاوكات ئەمساڵ فاشیستێكی وەك جایر بولسەنارۆ سەرۆكی بەرازیل بەشداری دەكات, دەیەوێت بەهۆی دروشمی لە ڕەگ دەرهێنانی ماركسیزمەوە لە بەرازیل تەواوی دەستكەوتەكانی هەژاران بتاوێنێتەوەو لە بیمە و دەستكەوتی بە سفر كردنی هەژاری سەرەك لەلا بێبەشیان بكات, هەژاران هەژارتر بكات, ئەو بە هەڵگرتنی دروشمی

ئـابووری نەتەوەیـی دژ بە دروشمـی سـەرەکی ئەمسـاڵی دافوسـە , بە بڕینەوەی دار لە ئەمـازەن دەیەوێـت مرۆڤـایەتی بەرەو چارەنوسـەکی نادیار ببات, دەبوایا ئەو وە ترامپ بەهۆی کشانەوەیان لە ڕێکەوتنی ژینگەی بانگی کۆڕبەند نەکرابایان ئەگەر بە راستی لە گەڵ پاراستنی ژینگەدان.

جیاوازی چینایەتی ئەمڕۆ لەهەموو کات و ساتێکی نیو سەدەی رابردوو زیاتر بۆتە کێشەی مرۆڤایەتی لە بەشێکی زۆری جیهاندا, ڕۆژ لە دوای ڕۆژ ئەم جیاوازییە لە بەرزبونەوەدایە, شۆرشی پیشەسازی زیرەك” زیرەکی دەستکرد” زیاتر بەرەو هەڵکشانی دەبات, راپۆرتە ساڵانەکانی ئۆکسفام و مشتومڕەکانی دافوس بونەتە تیرمۆمەتری سەرمایەداری جیهانی, لە ڕێگەیەوە دەتوانین لە ئەحواڵیان بزانین و ئاگداری گیرفان و قازانج و ترس و دڵەراوکێکانیان بین, ئەوان جار جارە لە کەناڵەکانی خۆیانەوە باسی خزمەتی مرۆڤ و دادپەروەری و پاراستنی ژینگەو نەخوێندەواری و نەخۆشی دەکەن, وەلێ ساڵ لە دوای ساڵ سفری پارەکانیان زیاد دەکات و دەبنە سەرچاوەی زیادبونی نایەکسانی لە جیهانـدا, ئەو دەسـتەبژێرە کە باسـی چارەسـەر دەکەن, بە خۆیـان سەرچاوەی کێشەکانی ئەمڕۆی مرۆڤایەتین, بەناوی مافی داهێنانەوە سەرچاوەی گرانی دەرمان و نەخۆشی بەردەوام و پیسی ژینگەو تاڵان کردنی ڕەنجی کارو سامانی سەر زەمینی ژێر زەمینی ئەم گەردونەن.

41ساڵە سەرمایەدارانی جیهان لەڕێ لەم دافوسە بچکۆلانەیە, لە پەنای چیـای ئەڵـپ و لەنـاو بەفـری ئەم شـارە ڕەنگینە لە هۆڵ و ژورە گەرمەکانەوە کۆدەبنەوە, سیاسەتێکی ڕەش لەو شارە سپییەوە بە جیهان دادەڕێژن, کۆدەبنەوە بە باسکردنی کێشەکانیان و لە ڕێگرییەکانی بەردەم کەڵەکەکردنی سەرمایەو دەرباز بوون لە قەیرانەکان , ساڵ لە دوای ساڵ بە پارەی زیاترو خانوی گەورەتر و کەشتی جوانترو هاوسەری گەنجتر و ئەتەمبیلی مۆدێل باڵاترەوە دەگەڕێنەوە بە ئەم بەهەشتە زستانییە, کەچی بەردەوام باسی قەیرانیش دەکەن, وەلێ هەر غەمبارن و نـــاڕازین لە بەش و دەســـــەڵاتیان, شەوە دەنێ دەم ڕۆژەوە بە کۆکردنەوەی زیاتر, کەچی باسی دادپەروەریش هەمیشە لەسەر زاریانە, لە هەر 5 دۆلاری ئەم جیهانە 4ی لە گیرفانی ئەماندایە, کەچی مستەری ملیاردەر لە گەڵ ملیاردەردا گفتوگۆی ژیانی کرێکاران دەکەن,باسی لانی کەمی کرێ و نا یەکسانی و کارە خێرخوازییەکانیان دەکەن, بە وتەی خۆیان کێشەی هەژاری چارەسەردە کەن, هەرچەندە ئەوەی هەیانە زۆر زۆر زیاترە لە نرخی چارەسەری هەژاری, نەخوێندەواری, نەخۆشی, کێشە کۆمەڵایەتییەکان, چارەسەری ژینگە, جەنـدەر...... کێشەی ئـاو و

تەوالێت و پیسی ژینگە و مردنی ژنان و ......دەیان دەردو ئافات كە سستەمەكەیان سەرچاوەین لە جیهاندا, وەلێ هەر حەكایەتی لەسەر گەرمە كەن كەچی لەو رۆژەی كۆڕبەندی دافوس دامەزراوە, جیهان بەرەو خراپتر دەڕوات و كێشەكان گەورەتر دەبن, جیاوازییەكان زۆرتر, هاوكات رۆژ لە دوای رۆژ بەشداربوانی دەوڵەمەندتر دەبن, لە پاڵیا ماوە ماوە كونجێكی جیهان دە كەنە جهەنەم بۆ ئەوەی جهەنەمەكان دیكەی پێ جوانتر بكەن و چەكەكانیانی پێ تاقی بكەنەوە.

كۆبونەوەی ئەم گروپە 3100 كەسیە كە 2019 كەسیان هاووڵاتی ئەوروپای خۆرئاواو ئەمەریكاو كەنەدان, تەنها 22%یان ژنن, كۆبونەوەی دەستبژێری سیاسی و ئابوری جیهان و ملیاردێرەكان و بەڕێوەبەری بانكەكان و سیاسەتمەدارانی سەرمایەدارییە, زۆریان ملیاردێرن, سەرۆكی 1700 كۆمپانیا بەشداری دەكەن, سەرمایەی كۆمپانیاكانیان لە 5 ملیار كەمتر نییە,هەندێكیشیان سەركردەی ملیاردێرن, هەشیان□ د□□□ای ملیاردێرەكانن, دەسەڵاتداران و سەرمایەدارانی دافوس كلكیان پێكەوە گرێ داوە, ئێستا زیاتر لە هەر كاتێك ئاشكرایە دەسەڵاتداران بەرژەوەندی سەرمایەداران دەپارێزن,فاقی تەنافی سستەمی سەرمایەدارین, تەنها ئامرازێكن بۆ شەرعیەت دان بە تاڵانییەكان لە جیهاندا بۆ سستەمی سەرمایەداری, بەشێكی دیكەشیان بەڕێوەبەری راپەڕاندنی كۆمپانیاكانن كە موچەكانیان سەدان جاری كارمەندانی ناو دەزگاكەی خۆیانە وێڕای بەخششەكان و وەرگرتنی پشكەكان" لە هیندستان 0,35 رۆژ بەسە بۆ ئەوەی بەڕێوەبەرێكی راپەڕاندنی كۆمپانیایەك كار بكات, بۆ ئەوەی موچەی ساڵێكی كرێكارێكی ئاسایی وەربگرێت , لە ئەمەریكا 1,56 رۆژ , لە مەكدۆناڵد كرێكارێك پێویستە 3101 ساڵ كار بكات تا موچەی ساڵێكی بەڕێوەبەرێی راپەڕاندن وەربگرێت",بەڕێوەبەری راپەراندنی كۆمپیانیا ئەمەریكییەكان كە لە ساڵی 1965 دا 65 جاری كرێكارێكی ئاساییان وەردەگرت, لە ساڵی 1989 بەرزبوەوە بۆ 58 جار, لە ساڵی 2009 ەدا گەیشتە 200 جار , ئەمساڵ كە بەشداری دەكەنەوە كرێكانیان 312 جاری كرێكارێكی ئاسایی ئەمەریكییە, بە پێی عەقلیەتی بەشداربووانی كۆڕبەندەكەش بێت زۆر ئاساییە, ئەوان زیرەك و داهێنەرو جێنتەڵ مانن شایستەی ئەو موچەیەو ئیمتیازاتەن.

كۆڕبەندەكە وێڕای ئەوەی زوڵمی ژێندەری تێدایە, كە ژنان تەنها 22%ی بەشداربوانن, هاوكات هەموو ئەفریقا 118 كەس و ئەمەریكای لاتینیش 112 كەس بەشداری تێدا دەكەن, نزیك بە 65%ی بەشداربووان هاووڵاتی ئەوروپای رۆژئاواو ئەمەریكا و كەنەدان, واتا كۆڕبەندی رۆژئاوایە نەك جیهان.

ه□ر ی□ک□ ل□ ب□ش□داربووان 60 هەزار دۆلاری خ□ی□ان د□د□ن ب□ ب□ش□داریکردن" جگە لەوانەی بانگ دەکرێن وەك سەرۆك حکومەت و دەوڵەتەکان, یان پێشکەشکەرانی توێژینەوەکان",کە هاوتایە بەکارکردنی 75 ساڵی کرێکارێکی هیندی و بەنگەلادشی و کەمبۆدی و دەیان و□لاتی دی, لەم دیدارەی نێوان سەرمایەداران و دەسەڵاتداران,ئاسایشی ئەم نوخبە دەسەڵاتدارە راستەقینەی جیهان هەزاران چەکداری سویسری دەیان پارێزێت,شارۆچکەیەك فڕینی ئاسمانی و خۆپیشاندانی سەر زەوی تێدا قەدەغە دەکرێت لە رۆژانی کۆڕبەندەکە, هەرچەندە بریار وایە دیموکراسی راستەوخۆکەی سیوسرا نموونەیی بێت لە جیهان, بە ناچاری نەیارانی سەرمایەداری لە دورەوە خۆپیشاندان لە دژیان ئەنجام دە دەن, ئەوان حەز بە بیستنی ژاوە ژاوی نەیارانی سەرمایەداری ناکەن, هەرچەندیشە گوایە گفتوگۆکانیان بۆ چارەسەرکردنی کێشەی هەژارییە, وەلێ ناشیانەوێت راستەوخۆ گوێبیستی داخوزی هەژاران بن.

ستیف بانون راوێژکاری راستگەرای دەرکراوی ترەمپ, یەکێك لە مۆرە گرنگەکانی راستیزم و ئابووری نەتەوەیی لە جیهان, ئەگەر هیچ وتەو وشەیەکی راست نەبووبێت تا هەنووکە, ئەو وتەیەی راست بوو کە لە ساڵی 2014 وتی" کرێکارانی جیهان بێزار بوون بڕیار لە گروپێك لە دافوس وەربگرن", لە راستیدا هەموو بڕیارەکانی جیهان لە چەند کۆڕو کۆبوونەوەیەکی واوە وەرد□گترێت, وەلێ رو لە کرێکاران نییە بڕیارەکان رو لە سەرمایەدارانە بۆ چۆنیەتی بەرەو روبوونەوەی کرێکاران.

پاپا فرانسیسیش بێزاری خۆی لە بەرز بونەوەی جیاوازی چینایەتی بۆ بەشدارانی دافۆس دەربڕی, وەلێ بێزاریەکەی نابێتە جێگای پێشوازی بەشداربووان بە ئاستی دابەزاندنی باج لە لایەن ترامپەوە لە ساڵی 2018ەدا لە 35% ەوە بۆ 21%, ملیاردێرەکان سوپاسی ترامپیان کرد بۆ کەمکردنەوەی باج, لە نەیاری ترامپەوە بونە دۆستی نزیکی, هەواڵی ئەم مزگێنیەی حاکمە ملیاردێرەکە خۆشی بڕیاری ساڵ و دەیە بو بۆیان,ئەوان مردون بۆ سیاسەتی ئابوری ترامپ چونکە دەربڕی بەرژەوەندییە چینایەتییەکانیانە, بەڵام نەیاری سیاسەتین کە زیان بە بەرژەوەندیەکانیان دەگەیەنێت, پێچەوانەی ئۆباما دژ بە بڕیارە ئابوریەکانی بوون شەیدای سیاسەتەکەی بوون, ئەوەبوو ساڵی 2018 بووە ساڵی قازانجی زیاتری سەرمایەداران و بەرز بوونەوەی بازاڕی پشك و دراو, ساڵی خێرو بەرەکەت بۆ سەرمایەداران بە گشتی وە ئەمەریکا بە تایبەتی.

راپۆرتی ئەمساڵی ئۆکسفام 2019 " ئۆکسفام تۆڕی رێکخراوە خێرخوازییەکانە بۆ کەمکردنەوەی هەژاری لە ساڵی 1942 لە بەریتانیا دامەزراوە " کە رۆژێك پێش دەستپێکردنی دانیشتنەکانی دافوس بڵاو کرایەوە واتا لە 21ی جەنیوەری 2019, ئاگری بەردا لە جەستەی کۆبونەوەکە, بەوەی ئەمساڵ سەروەت و سامانی تەنها 26 کەس لە ملیاردێرەکانی جیهان , هاوتایە بە سەروەت و سامانی 3800 ملیۆن کەسی هەرە هەژاری جیهان , واتا نیوەی ژمارەی دانیشتوانی جیهان, پارساڵ سەروەت و سامانی 42 ملیاردێر یەکسانە بە سەروەت و سامانی 3,8 ملیار مرۆڤی هەژار لە جیهاندا,2017 ئەم ژمارەیە 61 کەس و ساڵی 2016 تەنها 86 کەس و ساڵی 2009 بریتی بوو لە 390 کەس, بەم شێوەیە دەبینین ساڵ بە ساڵ ژمارەی ملیاردێرەکان لە کەمبونەوەدان و ژمارەی هەژارە هاوتاکانیان لە بەرزبونەوەدایە, راپۆرتەکانی ئۆکسفامیش ساڵانە گڕی گەرماکەی کۆڕبەندەکەو کاردانەوەکان لە بەرامبەری بەتینتر دەبێت بە بڵاوکردنەوەی ئامارەکانی , وەلە ناتوانێت هەرەس بە بەفری دافوس بهێنێت, تا ئەوکاتە لایەنی بەرامبەر 3,8 ملیارەکە لە پێناو خۆیاندا نەیەنە مەیدان, چارەسەر لای ئۆکسفام نییە، بەڵکە لە هاتنە مەیدانی سەربەخۆیدایە .
لە سەرەتای ساڵەوە تا رۆژی دەستپێکی کۆبەند واتا 22ی جەنیوەری , لە ماوەی ئەم 21 رۆژەی پێش کۆبەندەکە, سەرمایەی ئەو 26 کەسە ,کە 17یان ئەمەریکین , 2 فەرەنسی , یەك مەکسیك, یەك هیندی, 3 چینی , یەك هۆنگ کۆنگ (چین)ین , کەی گشتی لە ئێستادا تا دەستپێکی دافوس 2019 خاوەند 1357,3 ملیار دۆلارن, کە لەسەری ساڵەوە 73,599 ملیار دۆلار سەرمایەکەیان زیادی کردووە, واتا رۆژانە 3,3454 ملیار دۆلار چێتە سەر سەرمایەی ئەم تەنها 26 کەسە, بەیێ ئەگەر ئەمرە ئامارەکە نوێ بکرێتەوە , ژمارەکە دەبێتە 24 کەس , لەو 26 کەسە جگە لە دوویان ئەوانی دیکە هەموو قازانجیان کردووە, تەنها خاوەندی ئەمازۆن جیف بیزۆس 15,4 ملیار دۆلاری دەست کەوتووە , بیل گیتس 4,98 ملیار دۆلار" ئامارەکان دواین رێکخستنی تایبەتی خۆمن".
ساڵی 2018 سەروەت و سامانی ملیاردێرەکان بە رێژەی 12% چووە سەر, کەی گشتی 900 ملیارد دۆلار قازانجیان کردووە, واتا رۆژانە 2,5 ملیار دۆلاریان دەستکەوتووەو دوو رۆژ جارێکیش ملیاردێرێکی نوێ لە دایك بووە , لە بەرامبەردا سەروەت و سامانی 3,800 ملیار کەس کە نیوەی دانیشتوانی جیهانە , بە رێژەی 11% دابەزیووە.

هاوکات له 18,1 ملیۆنەری جیهان , سەرمایەکەیان بە رێژەی 10,6% زیادیکردووە گەیشتەتە 70,2 ترلیۆن دۆلار لە ساڵی 2017 , پێشبینی دەکرێت لە ساڵی 2025 دا, سەرمایەکەیان بگاتە 100 ترلیۆن دۆلار, کە

لە ساڵی 2010 دا 42,2 ترلیۆن دۆلار بووە, لە ساڵی 2008 دا تەنها 32,8 ترلیۆن دۆلار بووە, واتا لە 10 ساڵی رابردوو زیاتر لە 110% زیادی کردووە, بەڵام ئەوملیۆنەرانەی 30 ملیۆن دۆلار زیاتریان هەیە, سەرمایەکەیان پارساڵ بە رێژەی 12% گەشەی کردووە بووە بە 24,5 ترلیۆن دۆلار, ژمارەیان تەنها 174000 کەسە.
ئەمە لە کاتێکدایە گیرفانی ئەوان پڕتر دەبێت, کەچی قەرزی جیهانی گەیشتۆتە 244 ترلیۆن دۆلار , واتا 318%ی داهاتی نەتەوەیی جیهان. پیاوانی دافوس ساڵ لە دوای ساڵ بەهۆی زیادبوونی سەرمایەکانیانەوە دڵخۆشتر دەبن, ئەم کۆبونەوەیە بە رێکەوتن و سەفقاتی ئابووری سیاسی بەکار دەهێنن, سەیر بکەن لە 10 ساڵی رابردوو کە بە ساڵەکانی قەیرانی دورو درێژی سەرمایەداری دەناسرێت , ئەمان مەش مەوانیان نەبووە, ژمارەکان وا دەڵێن نەك دروشمەکان, هەمیشە ژمارەو سەرمایەکەیان زیادی کردووە, لە ساڵی 2009 ژمارەی ملیاردێرەکان 793 کەس بووە, کە خاوەندی 3,6 ترلیۆن دۆلار بوونە, لە ساڵی 2018 بوونە بە 2208 ملیاردێرو خاوەند 9,1 ترلیۆن دۆلار, ژمارەیان 359% و سەرمایەکەشیان 396% زیادیان کردووە.

ساڵی 2000ژمارەی ملیاردێرەکانی جیهان تەنها 470 کەس و سەرمایەکەشیان 898 ملیار دۆلار بووە, لەوساوە سستەمی سەرمایەداری جیهانی چەندین قەیرانی درێژخایەنی توندی بڕی, وەلێ ئەمان لە روی ژمارەو سەرمایەوە هەر زۆربوون و دەوڵەمەندتر بوون, لە کاتێکدا جان بێل غیتی بەریتانی لە پێنجاکانی سەدەی رابردوو بووە یەکەم ملیاردێر لە جیهاندا, ساڵی 2019 ژمارەیان بەرەو 2500 دەڕوات.10 لە یەخە ئاڵتونییە ملیاردێرەکان کە بەشدار بوون لە دافوسی 2009 کە ئەمساڵیش بەشداری دەکەنەوە, سەرمایەکانیان 6 جار زیادی کردووە , خاوەندی فەیس بووك سەرمایەکەی لە 10 ساڵی رابردوو لە 3 ملیار دۆلارەوە بە 55,6 ملیار دۆلار بەرز بۆتەوە واتا 1853% گەشەی کردووە,ستیف شوارزمان سەرۆکی کارگێڕی گروپی بلاکستۆن سەرمایەکەی لە 2,1 ملیار دۆلارەوە بە 10,1 ملیار دۆلارزیادیکردووە ….. بە پێی راپۆرتی ساڵی 2018ی ئۆکسفام 82%ی زێدەی سەروەت و سامانی بەرهەم هاتوو لە ساڵی 2017 بۆ 1%ی کۆمەڵگا بووە, 99%ەکەی تریش بە هەر هەمویانەوە 18%یان بەرکەوتووە,لە هیندستان 1% تەنها 73%ی بەرکەوتووە, لەوەش زۆر وڵات دەست بەتاڵ دەرچوونەو لە زێدەی سەروەت و سامان هیچیان لە نیعمەتی گەشەی ئابوری و سەروەت و سامانی جیهان بەر نەکەوتووە, لە ساڵی 2010 ەوە کرێکاران کرێکانیان تەنها 2% زیادی کردوە, کەچی ملیاردێرەکان داهاتیان 13% چۆتە سەر, لە نێوان 1980 بۆ 2016 , 50%ی هەرە هەژارە دانیشتوانی

جیهان 12 سەنتیان لە هەر دۆلارێکی داهاتی جیهان بەدەست هێناوە, کەچی 1%ی هاووڵاتیانی دەوڵەمەندی جیهان 27 سەنتیان بەدەست هێناوە.

ئەمەش هۆکاری ئەوەیە رۆژ لە دوای رۆژ قڵشتی چینایەتی لە جیهاندا دەچێتە سەر, بە پێی راپۆرتی جیاوازی داهاتی ساڵی 2018, 1%ی دەوڵەمەندە ئەمەریکییەکان داهاتیان لە 11% ەوە لە ساڵی 1980 بۆ 20% لە ساڵی 2014 بەرز بۆتەوە, لە روسیا لە 4% لە ساڵی 1980 بەرز بۆتەوە بۆ 20% لە ساڵی 2015, لە چین 6% لە 1978 بۆ 14% لە 2015, ئەمەش پێچەوانەی ئاستی ژیری قەڵەم بەدەستانی بەرژوازی کوردە کە وا دەزانن دیاردەی هەژاربوون تەنها کوردستانییە,بە پێی ئاماری ناوەندی جیهانی نایەکسانی بۆ ساڵی 2018, لە رۆژهەڵاتی ناوەڕاست 10% دەوڵەمەندەکان خاوەند 61% سامانن ئەمەش بەرزترین رێژەی نایەکسانییە لە ئاستی جیهان, کە هەرێمەکەی خۆمان بەشێکە لەی, لە هیندو بەرازیل و ئەفریقا55 – 54%و باکوری ئەمەریکا 47% و یەکێتی ئەوروپا37%,لە ئاستی جیهانیش1%ی هەرە دەوڵەمەندەکان خاوەند 27%ی سەروەت و سامانی جیهانن, لە ساڵی 1980 تەنها خاوەندی 16%ی بوون,هاوکات لە بەرامبەردا 50%ی هەرە هەژارەکانی جیهان تەنها خاوەند 9%ی سەروەت و سامانی جیهانن.

ئۆکسفام رێگ گرتن لە هەڵاتن لە دانی باج و بەرزکردنەوەی کرێی کرێکاران و سنور دانان بۆ موچەو داهاتی بەڕێوەبەری راپەراندنی کۆمپانیاکان بە رێگا چارەی گونجاو دەزانێت بۆ رێگا گرتن لە بەرز بونەوەی نا یەکسانی, نەك هەڵوەشاندنەوەی خاوەندارێتی تایبەتی, وەلە کاتێك ترمپ دەبێتە حاکمی جیهان, پێشنیارەکەی بستێك بە ناکات, چونکە حکومەت و چین و کۆمپانیا بونەتە یەك دەستگا, 41 ساڵە ئەم حکایەتە روو لە دافوس و دافوسچییە هەقە ئاڵتونییەکان دەڵێنەوە, نەیتوانی بە نیو ئەندازەی راپەڕینی ئێلەگ زەردەکان کاریگەری دابنێت و تەخت و تاراجێك بلەرزێنێت, ئەدی کاتێك لە بری راپۆرتە ساڵانەکان برۆلیتاریاو بریکاریای جیهانی قسەی خۆیان بکەن و شەڵەی هەقە رەنگاو رەنگەکان بەتە ناو باریکاردو سەر شەقامەکان چی رودەدات؟.
بە پێچەوانەی ویستی ئۆکسفامەکان,باج لە ساڵی 1970دا بە رێژەی 62% بوو, بۆ 38% کەمبوەوە لە ساڵی 2013, لە وڵاتانی تازە گەشەکردوو 28% و لە وڵاتێکی وەك بەرازیل 10% ەیە.دەوڵەمەندەکانیش نەك رێژەی باجیان بۆ کەمکراوەتەوە, بگرە 7600 ملیار دلاریان لە 2500 شوێنی جیهان لە باج شاردۆتەوە, بەشێوەی گشتی ئێستا دەوڵەمەندەکان و

کۆمپانیاکان باجی کەمتر دە دەن وەك لەوکات, بگرە بە کۆمەڵێ وڵاتان بەیار لەسەر کەمکردنەوەی باج دەدەن, کەواتا دافوس و ئەکسفامەکان 41 ساڵە چی دەکەن و چ بەرهەمێك دەدورنەوە .
زیاد بوونی ژمارەی دەوڵەمەندەکان نیشانەی پێشکەوتنی ئابوری نییە, بەڵکە نیشانەی شکستی سیستەمە کە ناتوانێت پارسەنگ رابگرێت و بەرئەنجامی گەشەی ئابووری دادپەروەرانە لە نێوان مرۆڤەکان لە جیهان دابەش بکات, نەك وەك سیاسییەکانی کوردستان پێیان وابوو بوونی هەزاران ملیۆنێر و 30 ملیاردێر نیشانەی پێشکەوتنی کوردستانە.
لە کاتێکدا 3,8 ملیار کەس هیچیان بەر نەکەوت لە نیعمەتی گەشەی ئابوری جیهان بگرە قازانج سەری مایەشی خواردووە, تەنانەت کریستین لاغارد بەڕێوەبەری سندوقی دراوی جیهانی وتی"لە 15 وڵاتی جیهانی سێیەم داهاتی تاك دابەزیوە"کەچی لە لایەکی ترەوە رۆژانە 2 ملیاردێری نوێ چاو هەڵدەهێنن لەسایەی سیستەمی سەرمایەداری جیهانی و ژمارەیان لە ئێستادا گەیشتۆتە 2208 کەس تا سەرەتای ئەمساڵ, کە نزیك 90%یان پیاون, لە کاتێکدا ساڵی 2017 ژنان بایی 10 ترلیۆن دۆلار کاری خۆبەخشیان ئەنجامداوە لە ماڵەکانیان, هەرچەندە ئەمساڵ بەشێك لە دانیشتنەکانی دافۆس ژنان بەڕێوەیان بردو 1%ی بەشداری ژنان زیادیکرد بۆ 22%.

دیاردەی جیف بیزۆسپارساڵ ئەمساڵ دوای 7 دەیە لە دایك بوونی یەکەم ملیاردێر لە مێژووی جیهاندا, یەکەم خاوەند سەت ملیار دۆلار لە دایك بوو, ئەویش جیف بیزۆس " 12-1-1964 “ی ئەمەریکی خاوەنی کۆمپانیای ئەمازۆنە" 5-7-1994 دامەزراوە, نرخەکەی ئەمساڵ ترلیۆنێکی دوای ئەپڵ تێپەڕاند کە دواتر دابەزیوە, داهاتی ساڵانەی 177,9 ملیار دۆلارە, بیزۆس خاوەند16%ی پشکەکانی کۆمپانیاکەیە, 550000 ژمارەی هێزی کارەتی,لە ئەمەریکا 12 دۆلار کرێی سەعات کاری کرێکارانێتی , بەیاری داوە پەیوەست بێت بە کەمپەینی 15 دۆلار بۆ سەعاتێکی کار کە سۆسیالستەکان و بیرنەر ساندەرز کاندیدی پێشووی سەرۆك کۆماری پشتیوانی لێدەکەن وەك یەکەم سەرمایەداری ئەمەریکا , لە هیندستانیش کرێکارانی مانگانە 233 دۆلار وەردە گرن, واتا کرێکارێك 150 هەزار ساڵ کاربکات ناتوانێت سەرمایەی بیزۆس وەربگرێت نەك کۆبکاتەوە, هەر خولەکێك بۆ ئەندازەی 12 ساڵی ئەوانی دەست دە کەوێت " تەنها22 رۆژی ئەمساڵ 14,5 ملیار دۆلار دەست کەوتی بووە , لە ساڵی 2016 ەوە هاتە ریزی 10 دەوڵەمەندەکەی جیهان و پلەی پێنجەمی بەدەست هێنا,لە ساڵی 2002 لە ریزی 293 ەمین و لە 2006 لە ریزی 147ەمینی ملیاردێرەکانی لیستی

فۆربیسدا بووە, ئێستا ناوبراو خاوەند 140 ملیار دۆلارە و دەوڵەمەندترین کەسە لە مێژووی مرۆڤایەتی, بە سەرمایەەیەکەی د□ت□وانێت چارەسەری نەخوێندەواری وبەشێك لە نەخۆشییە درێژخایەنەکانی و□لاتانی هەژار و ژینگەی جیهان بکات.

چین و دافوسعەولەمەی چوار , شۆڕشی پیشەسازی چوار, رێژەی گەشەی ئابووری جیهان و شەڕی بازرگانی …. ئەمانە بابەتە گرنگەکانی دافوسی ئەمساڵن , لێرەوە دەچنە نێو پیشەسازی زیرەك یاخود زیرەکی دەستکرد و رۆبۆت و …, هەمووشی لە دەوروبەری چین دەخولێتەوە, ئەگەر بەشداریش نەبێت لەناو ناوەندی بابەتەکاندایە.
چینییەکان 40 ساڵ لەمەوپێش بە شاندێکی چەند کەسی بەشداری دافوسیان کرد, تەنها گوێگر بوون نەك قسە کەر, لە کاتی دگمەندا نەبوبێت قسەیان ناکرد, ئێستا پێشبڕکێ لەسەر هێزی یەکەم دەکەن لە جیهان , خاوەند کۆمپانیای زەبلاحی داهێنەر و دووەم هێزی ئابووری و یەکەم هێزی بازرگانی جیهانن, چین هەفتەی دو ملیاردێری زیاددەکات, کۆمپانیاکانیش لە پێشکەوتنی بەردەوامدان, لە روی داهێنانیشەوە هەنگاوی گرنگی ناوە, بۆیە چین بە شاندە کەسیەکەیەوە کە نزیك 4%ی بەشدار بووانە, بەهۆی ئامادە نەبوونی شاندی ئەمەریکا و بەریتانیا و روسیا و فەرەنسا و هیندەوە , بونەتە بابەتی سەرەکی کۆڕبەندەکە, ئاخر چین 30%ی گەشەی ئابووری جیهان دابین دەکات, شادەماری گەشەی ئابووری جیهانە, بۆیە کرۆِبندی ئابووری جیهانیش ناتوانێت خۆ لەباسکردنی لا ببات, لە کاتێکدا بۆتە ئاڵا هەڵگری داکۆکی لە بازاگانی ئازاد لەمڕۆی جیهاندا.

ملیاردێرەکانی کوردستان

ئۆغستینۆس ئێژێت ل□ و□لاتێك دادپەروەری نەبێت دەبێت□ و□لاتی دزان, کوردستانیش وای لێهاتووە دزە گەورەکان لە هەمووان رێزدارترو شەریفترن, بندیواری فەقیر پێی دەڵێن گەندەڵ, سەرمایەداری گەورە کە دز یان شەریکە دزی گەورەیە پێی دەڵێن وەبەرهه□ن, هەردوکیشیان یەك پرۆسەیان ئەنجامداوە, یەکیان بە خەفیفی ئەوی تریان بە خەستی, وەك سەردەمی شاخ خەفیفە زۆرجار سزاکەی قورستر بوو لە مەفرەزە خاسەی سەقیلە.
دیموکراتیەتی دو بنەماڵە, دووی بچوکیش لەدایك بوندایە, ئەوانیش وەك ئەمیبا زیاد دەکەن بۆ بنەماڵۆکەی بچوکتر لە ئایندە , وەك دیموکراتیەتی رۆمانی وایە, تەنها بۆ خۆیانە , هەموو شتێکیان بۆ خۆیان و کۆیلەکانیان کۆنترۆڵکردووە.ئێمە لە کوردستان خاوەند زیاتر لە 30 ملیاردێری ئاشکراو هەندێکی سیاسی شاراوەین, کەچی

ناوی ئاشکراو شاراوەیان لە لیستەکانی فۆربیس و بلۆمبێر و ….. نین, حالەتێك نەبێت بەشداری کۆڕبەند و کۆنفرانسە ئابوورییەکان ناکەن, ناوی ئەوان تەنها لە لیستی خەڵکی کوردستانە, 10 لەوانە کە سەرمایەکانیان ئاشکرایە بریتین لە "ئەحمەد ئیسماعیل خاوەندی کۆمپانیای ماس , خاوەند زیاتر لە 6 ملیار دۆلارە , شێخ باز بارزانی خاوەندی گروپی کۆمپانیاکانی کار و سەرمایەکەی زیاتر لە 4 ملیارد دۆلارە, شێخ فاخیر و براکانی خاوەندی کۆمپانیاکانی قەیوان سەرمایەکەی نزیك 4 ملیار دۆلارە, فاروق مەلا مستەفا خاوەنی گروپی کۆمپانیاکانی فاروقە و خاوەند نزیك 4 ملیار دۆلارە, سیروان بارزانی 80% کۆڕەك سرمایەکەی نزیك 3 ملیار دۆلارە, هادی نەزیرو براکانی یۆبی هۆڵدین زیاتر ل 3 ملیار دۆلار, ئاسۆ یامۆڵکی گروپی کۆمپانیاکانی هەڵەبجە سەرمایە نزیك 3 ملیار دۆلارە , ئازاد حاجی یەحیا و براکانی گروپی کۆمپانیاکانی جیهان 2,5 ملیار دۆلار, پێشڕەو ئاغا دزەیی گروپی کۆمپانیاکانی فالکۆن 2 ملیار دۆلار, سەعد فایەق کۆڵەك کۆمپانیاکانی کۆڵەك زیاتر لە 1 ملیار دۆلار- 15 ملیاردێرو 5 هەزار ملیۆنێر هەیە دیپلۆماتیك مەگەزین " , کۆی گشتی ئەم 10 ملیاردێرە کە ناوی هیچیان لە لیستە جیهانییەکان نییە, خاوەند 30,500 ملیار دۆلارن, خاوەند 5 ساڵ بودجەی سەرجەم هاوو□ڵاتیانی کوردستانن, دەبێت ئەم جیهانە چەند ملیاردێری شاراوەی وای هەبێت کە فۆربیس و دافوسەکانیش نایان دۆزنەوە.

لە کۆتادا دەڵێم لە سایەی دافۆسچییەکانەوە , 60% خەڵکی جیهان چاوەڕوانن هەلێکیان بۆ رێکەوێت کۆچ بکەن, کەواتە جەهەنەمەکەی کوردستان تەنها نییە , ئەگەر پرۆلیتاریای رۆمانی لەسەر کۆیلەکان دەژیان وەك مارکس وتەنی, ئەوا ئەمرۆ دافۆسچییەکان لەسەر پرۆلیتاریای جیهانی دەوڵەمەندتر دەبن, کەواتا تەنیا نیین 1000 هێندەی ئێمە خەڵك لە نیشتمانی خۆیان بێزارن.

خۆشەویستی لە شانشینی بووندا …

سۆران ئازاد

لە شانشینی بووندا، نەکردەکان وەکو ئەگەری کردن دەمێننەوە، چونکە لەو شانشینەدا، هێزی گەورە خۆیان مەڵاس داوە. لە بنەڕەتدا، ئەو هێزانە لە بوونەوە دێن بۆ ئەوەی نوێنەرایەتی بوون بکەن. لەژێر سایەی پێکهاتەی هێز بە گشتی و مانیفێستە جیاوازەکانیدا، بوون لە ژیاندا و هەموو پڕۆژەکانی وزە وەردەگرن. یەکێک لەو هێزە گەورانە خۆشەویستییە. ئەو هێزە دەمانخاتە بەردەم شۆڕشی بیرکردنەوەی جیاواز لە ژیاندا. وەک هەموو هێزێکی تر، لە بیرکردنەوەی ئێمەدا ئەو هێزە بە بۆچوونی جەماوەری و هەلومەرجە سەختەکانی ژیان لە ناوەڕۆکەکەی خۆی دوور خراوەتەوە. ئەو بیرکردنەوەیەی، بە زمانی (هایدیگەر) بێت، ڕاستیی بوونمان بۆ نەدۆزێتەوە، لە ناوەڕۆکە بنەڕەتییەکەی خۆی دابڕاوە. لە ئەنجامدا، تێڕامان لە خۆشەویستی دوور لە پێناسی کۆمەڵایەتی و دوور لە ستایشی هۆنەرانەی ڕووکەش بۆ واڵا دەکات و ڕێگەمان دەدات هەر خۆمان بە تەنیا خاوەن تێگەیشتنی خۆمان بین بۆ وزە پەنهان و شاراوەکانی ناوەوەمان. وزەکانی بوون ئەوانەن، کە هەموو بوون ئاسۆیانە و ستوونیانە بەرەو پەرەسەندن پاڵ دەنێن.

بۆ دەمانەوێت لە خۆشەویستی تێبگەین؟ بۆچی لە جیاتی هیچ شتێکی تر، ئێمە پەنا بۆ تێگەیشتن دەبەین؟ پێ دەچێت ئەو پارچە هۆنراوەی (فردریک نیتچە) لە پەرتووکی (زانستی هۆژی) وەڵامێک بێت بۆ ئەو پرسیارە:

“بە شەکەتی بەدواگەڕان مەزن بووم و
خۆم فێری ڕێگا دۆزینەوە کرد
بەو گەردەلوولەی جارێک ڕام□درام
ئێستا بە شوێن ئاڕاستەی با-یەکەی دەڕۆم. “

خۆشەویستی دەتوانێت ئەو گەردەلوولە بێت، کە ئەگەر بە ئاڕاستەی با-یەکەی، وەک ئەوەی (نیتچە) ئاماژەی پێ دەدات، ڕووەو ئاسۆ نەڕۆین، لە خۆیدا ڕامان د□م□□□ت. گەردەلوول کاتێک توانای ڕام□ینی هەیە، کە ئەگەر بە هێزێکی گەورەوە هەڵ بکات. هەرچەند ئەو هێزە گەورەتر بێت، هێندە زیاتر کاریگەرییەکانی گەورە دەبێت. لە ڕاستیدا، ئەوەی (نیتچە) ئاماژەی پێ دەدات، گەردەلوولی ڕاستەقینە نییە، ب□□ک□و ئەو هێزانەن، کە لە ناوەوەی ئێمە هەڵدەقوڵێن. ئێمە هەرچەند دژ بە ئاڕاستەی ئەو هێزانە هەنگاو بنێین، هێندە زیاتر ڕاد□م□درین. هەر لەبەر ئەوەیە، کە لە

بەرهەمەکانیدا، (نیتچە) بەردەوام پێداگری لە هێزی خوڕسکەکانی مرۆڤ دەکات، تەواو پێچەوانەی ئەوەی ئایین فەرمان دەکات. هۆکارەکە ڕوونە؛ خوڕسکەکان لە بوونەوە دێن و سەر بە بوون و ژیانن. هەتا ئەو کاتەی خوڕسکەکان هەبن، بوونەوەران بە هێز تێدەکۆشن. خوڕسک (غەریزە) سەر بە ژیانە و دەیەوێت ژیان بەرەو پێشەوە ببات. هۆکاری هەوڵدانمان بۆ تێگەیشتن لە هێزی خۆشەویستی ئەوەیە، کە مادام خۆشەویستی هێزە و لە هەرە ناوەوەی بوونەوە سەرچاوە دەگرێت، ئەگەر بە پێچەوانەی ئاڕاستەکەی بەرەو ئاسۆ بڕۆین، ڕامان دەماڵێت. نەک هەر ئەوە، بەڵکو هێزە ئاگرینەکەی خۆشەویستی، ئەو کاتەی لە دژی هەنگاو دەنێین، لە ئاستماندا یاخی دەبێت و تا دوایین پڕوشکی خۆی شەڕمان پێ دەفرۆشێت. خۆشەویستی هێزێکە دژ بە ڕاهاتن و دەستەمۆییەکانی مرۆڤ دەجەنگێت و لە هەمان کاتدا مرۆڤ بە وزەی جیاوازەوە دەخاتە بەردەم ئەگەرە کراوەکانی بەردەم بوون. لەگەڵ ئەوەشدا، ئاڕاستەی باسەکەمان لەسەر بۆچوونەکانی (نیتچە) بونیاد ناندرێت، بەڵکو هەوڵ دەدرێت خوێندنەوەیەکی بوونگەرایانە بە خۆشەویستی بکرێت، بە تایبەت لەبەر ئەوەی باسەکەمان لەژێر ڕۆشنایی بۆچوونەکانی (سۆرێن کیاکەگارد) بەرەو قووڵاییەکی نەزانراو دەچێت.

لە یەکێک لە نامە خۆشەویستییەکانی بۆ (هانا ئارێنت)، (مارتن هایدیگەر) باسی خۆشەویستییەکمان بۆ دەکات، کە پێویستە لە (هەرە کڕۆکی بوون) بپارێزرێت، وەک دەنووسێت،
“ئەمە بۆمان ڕەخساوە یەک بناسین: پێویستە ئەوە لە وەکو دیارییەک لە هەرە کڕۆکی بوونمان هەڵگرین و خۆمان لەوە دوور بگرین، کە لە ڕێگەی خۆ-فریودان سەبارەت بە پاکیەتی ژیان، بیشێوێنین.”
مەبەستەکەی (هایدیگەر) ڕوونە؛ خۆشەویستی لە هیچ کوێیەک نا، لە هەرە کڕۆکی ناوەوەی بوونی ئێمەوە دێت و پێویستیشە هەر لەوێدا بپارێزرێت. بەڵام چونکە نوێنەرایەتی قووڵاییەکانی بوون دەکات، خۆشەویستی ئەو کاتەی باڵەکانی بەسەر ئاسمانی بوونی ئێمەدا بڵاو دەکاتەوە، بۆمان ڕوون نابێت بەرەو کامە ئاسۆ دەفڕێت و بەرەو کامە سەرزەمین بوون ئاڕاستە دەکات. ئێمە تەنیا یەک شت دەزانین، ئەویش ئەوەیە، کە هێزی خۆشەویستی سەرسورهێنەرە. هەرچەند لێشمان هەڵگەڕێتەوە، هەرچەند لێشمان یاخی بێت و بوونمان ڕووەو مەترسی گەورە ئاڕاستە بکات، هێشتا پێگەی خۆی لە ناوەوەماندا لە دەست نادات. ئەگەر بە گڕوتینی ئاگری خۆشەویستیش چەندجار و جارانی زۆر بسووتێین، هێشتا لە ئەندێشەماندا پەیکەری نەمری بە یادەوەرییەکانی خۆی دروست دەکات و یادی سووتانی خۆی لە ناومان

دەکاتەوە، وەک بەڵێی هەمیشە وەک ئەگەری داهاتوو خۆی لە بەردەممان بەرز بکاتەوە.

(هایدیگەر) دەیەوێت گوتاری خۆشەویستی لە گوتارەکانی تر، لەوانە ئەو وەهمانەی، کە ئەوە بەسەر مرۆڤدا دەسەپێنن لەژێر ناوی پاراستنی پاکیەتییەکانی ژیان وا لە هێزەکانی بهێنێت، بپارێزێت. پاکیەتی ژیان ئەو بۆچوون و بەربەستانەن، کە بە هۆیەوە ژیانی ئازاد لە تاک داگیر دەکرێت. بە واتایەکی تر، ئەو پرۆژە ڕەوشتیانەن، کە ڕەزامەندی گشتی لەسەرە و لەگەڵ سەربەستیی تاک یەک ناگرنەوە.
پرسیارێکی بنەڕەتی ئەوەیە، کە ئایا دەکرێت خۆشەویستی لە بوونەوە بێت و دژ بە بوون بێت؟ ئایا دەکرێت خۆشەویستی ببێت بە هۆکاری ئەوەی ئێمە لە بوونەوە بە بێ ناو خۆرندی مردن هەڵدا؟ یان، ئایا دەکرێت ئێمە بەهۆی خۆشەویستییەوە پێ بین لە هەیەجان و بفڕین بە بەرزاییەکانی ئاسوودەیی، بەڵام لە دەمە تاریکەکانیدا، ئەو کاتەی ژیانمان دەکات بە پارچەیەک لە تاریکییەکی سامناک و کوشندە، بەرگەی ئازارەکەی نەگرین و بەو هۆیەوە هەتا بۆمان دەکرێت خێراتر خۆمان بخەینە ناو بەشایی مردن؟

مەبەستمان چییە، کە ئەو هێزە لە بوونەوە دێت؟ تەواوی مێژووی مرۆڤایەتی، هیچی نەسەلماندبێت، ئەوەی سەلماندووە، کە تاوەکو ئەو ساتەی ئێستامان، هیچ بەڵگەیەک نییە، کە مردووەکان هەستی خۆشەویستیان بە یەکتر و بە ئێمەی زیندوو هەبێت. تاوەکو ئێستا، هیچ مردوویەک هەستی خۆشەویستی بە کەسێکی زیندوو دەرنەبڕیوە. بۆ ئەوەی کەسێک بتوانێت خاوەن خۆشەویستی بێت، دەبێت و پێشمەرجە، کە سەرەتا بوونی هەبێت. بۆ ئەوەی کەسێک هێزی هەبێت و ئەو هێزە بە کار بهێنێت، پێویستە بوونی هەبێت. دەکرێت زیندووەکان هەستی خۆشەویستیان بە مردووەکان هەبێت، دەکرێت هێز بە پەڕژەی مردووەکان ببەخشن، بەڵام نەکردەیە مردوویەک هێز بە زیندووەکان ببەخشێت. خۆشەویستی لە نەبوونەوە نایەت، بەڵکو هەمیشە هێزێکی شاراوەیە لە بووندا. ئێمە هێشتا ئەوەیش نازانین، کە ئاخۆ مردنیش هێزێکی تری بوون نییە، چونکە ئێمە کاتێک دەمرین، کە بوونمان هەبێت. کەس ناتوانێت لە نەبوونەوە بچێت بە ناو نەبوون. ئایا مردنیش ئەو ئاگرە نییە، کە پڕوشکی بوون بە خۆی دەگۆڕێنێتەوە؟ یان وەک ئەوەی ئاگرێک پڕوشکێک لە خۆی فڕێ دەدات و دواتریش ئەو پڕوشکە ژیانێکی دوور لە ئاگرە گەورەکە دەژیێت و لە هەمان کاتدا هەموو پێکهاتە و نهێنییەکانی ئەو ئاگرەی لە خۆیدا هەڵگرتووە، بوونیش ئەو پڕوشکە

سەربەستە بێت و بە مردن خۆی بگوازێتەوە بۆ فۆڕمی جیاوازتر؟ هەتا بوون هەبێت، هەموو ئەگەرەکان، بە مردنیشەوە کراوەن و لەبەردەمان دان. لەبارەی خۆشەویستی، هەمان هەکار وا لە (هایدیگەر) دەکات، کە (کۆڵکی بوون) بە نیشتیمانی خۆشەویستی دابنێت. لەوە زیاتر، هیچ کەسێک ناتوانێت لە جیاتی کەسێکی تر ئەزموونی خۆشەویستی بکات. خۆشەویستی هەر کەسێک وابەستەیە بە ئەزموونی ئەو کەسە. دەشێت ئەو خۆشەویستییە ببێتە پەیوەندیی نیوان کەسێک، دووان، سیان و کۆمەڵێک، بەڵام هەر یەکێک لەو کەسانە بە جیا ئەزموونی ئەو خۆشەویستییە دەکەن. بۆ ئەوەی ئەوانیش ئەو ئەزموونە بکەن، پێشمەرجە کە بوونیان هەبێت.

لە پەرتووکی (ترس و لەرز)، (سۆرێن کیاکەگارد) دەمانخاتە بەردەم هێزی باڵای خۆشەویستی و دەنووسێت:
“نەخێر، نابێت تاقە کەسێکی مەزن لەبیر بکرێت. بەڵام هەر کەسەو بە ڕێگەی خۆی مەزنە و هەر کەسێکیش بە پانتای ئەو شتەی خۆشی ویستووە، مەزنە. ئەوەی خۆی خۆش دەوێت، بە خۆی مەزنە و ئەوەی ئەوانی تری خۆش دەوێت، بە هۆی ئەو خۆتەرخانکردنە ناخۆپەرستییەی مەزن دەبێت، بەڵام ئەوەی خوای خۆش ویستووە، لەهەموویان مەزنتر دەبێت.”

لە دیدی (کیاکەگارد)، خۆشەویستی و ئەو بابەتەی ئێمە خۆشەویستیمان بەرانبەری هەیە، بڕیار لەسەر مەزنی ئێمە دەدەن. وەک خۆی ئاماژەی پێ دەدات، کە ئەگەر کەسێک بە تەنیا خۆی خۆش بوێت، بە تەنیا بە خۆی مەزنە. بەڵام، باڵاترین فۆڕمی خۆشەویستی، خۆشویستنی خوایە. لە دیدی ئەو، ڕەگی هەر خۆشەویستییەک دەچێتەوە سەر خۆشەویستیی یەزدانی، بۆیە (کیاکەگارد) پێداگریی لەسەر بە پێشەنگزانینی خۆشەویستیی یەزدانی لە سەرووی هەموو جۆرە خۆشەویستییەکانی تر دەکاتەوە. بە ڕەچاوکردنی ئەو کاتەی (کیاکەگارد) تێیدا ژیاوە، دەسەڵاتی کڵێسە حاشاهەڵنەگر بوو. نووسینە جیاوازەکانی لەبارەی مەسیحییەت و پیاوانی ئایینی وای کرد، کە لە کاتی مردنیدا، هیچ کەشیشێک لە شاری (کۆپنهاگن) ئامادە نەبێت ڕێوڕەسمی بەخاکسپاردنەکەی بەڕێوە ببات. بەڵام لە کۆتاییدا، یەکێک لە کەشیشەکان، کە هاوڕێی کۆنی باوکی بوو، ڕێوڕەسمەکەی بەڕێوە برد.
بۆیە تێگەیشتنی ئەو بۆ خوا جیاوازە لە تێگەیشتنە ئایینەکان. لە هەمان کاتدا، مەبەستی (کیاکەگارد) لەبارەی خۆشەویستی ڕوونە. گەورەیی خۆشەویستیی هەر کەسێک بڕیار لەسەر مەزنیی ئەو کەسە دەدات. ئەگەر کەسێک بە تەنیا خۆشەویستی لە هەستی سۆزدارانە بە کەسێک یان بۆ چەند کەسێک کورت بکاتەوە، ئەو کورتکردنەوەیە ڕووبەر

بە مەزنی ئەو کەسە دادەنێت. ئەوەی خاوەن گەورەترین خۆشەویستییە، ئەو کەسە پەیوەستە خاوەن گەورەترین پێگە بێت لە یادەوەری ئێمەدا.

بە گشتی لە بیرکردنەوەی ئێمەدا خۆشەویستی لە چوارچێوەی پێناسە سەڕزارییەکان دەرنەچووە. خۆشەویستی لە کۆمەڵگەی ئێمەدا ڕووبەرەکەی بچووکە و ئەو ڕووبەرە سنووردارەش کەسی بچووک بەرهەم دەهێنێت. گەورەترین خۆشەویستی بۆ خوایە، بەڵام وێنەی ئێمە بۆ خواش بچووکە و سنووردارە. لە باشترین حاڵەتدا، خوا پاسەوانە گەورەکەی دۆزەخ و بەهەشتە. خوا ئەوەیە، کە بۆ وشە داهێندراوەکانی مرۆڤ، ترس و تۆقاندن بڵاو دەکاتەوە و بەسەرمان دەسەپێنێت، کە پشت لە جیهانی ڕاستەقینە بکەین. بە گشتی، وێنەی ئێمە بۆ خوا هەمان ئەو وێنەیەیە، کە بۆ بۆ جەللادێکی خوێن سارد هەمانە و هەر چەند دەشزانین، کە وەها بوونەوەرێک زۆر دڕندەیە، بەڵام هێشتا دەمانەوێت لەچاوی ئەو دڕندەیە میهرەبانی بدۆزینەوە بۆ ئەوەی لێمان خۆش بێت. ئەوە هەمان لۆگیکی (ماکیاڤیللی)یە، کە لە پەرتووکی (شازادە) پێداگری لەسەر دەکات. کاتێک بە هۆی شێوە خاکێکی تر داگیر دەکات، سەرەتا پەیوەستە کەسێک ڕاسپێرێت بە ئەوەی دەست بکات بە کوشتارییەکی لەناکاو و ژمارەیەک لە خەڵکەکە داگیرکراوەکە بکوژێت.

لەو ڕێگەیەوە، خەڵک هەرچەند دەزانن جەللادەکە دڕندەیە، بەڵام هێشتا هەوڵ دەدەن میهرەبانی و لێبووردەیی لە چاوەکانی ئەو جەللادە ببینن. بۆیە دوای ئەو کوشتارە، شازادە پەیوەستە جەللادەکە بکوژێت، بۆ ئەوەی وێنەی خۆی بە گوماناوی بهێڵێتەوە و خەڵکیش بە ترس و گومان و لە هەمان کاتدا بە کەسێکی لێبوردە لێی بڕوانن، کە تۆڵەیان بۆ دەکاتەوە، چونکە ئەوان بە گومانن لەوەی، کە هەر لە بنەڕەتدا ئەو جەللادە ڕاسپاردەی شازادە خۆی بوو یان کەسێک بووە دەرفەتی لە داگیرکاری هێناوە و بە ناوی شازادە مەیدانەکەی کردووە بە کوشتارگە. وێنەی ئێمە و ئەوەی ئایین پێمان دەبەخشێت سەبارەت بە خوا هەمان شتە؛ خوا دۆزەخێکی گەورەی دروست کردووە و خەڵکی تێدا دەسووتێنێت، واتە ئەوە دیوە هەرە ترسناکەکەیەتی و ئێمە دەزانین، کە خاوەن وەها دیوێکی ترسناکە، لە لایەکی ترەوە بانگەشەی میهرەبانی و لێ خۆشبوون دەکات. لەبەر ئەوە بچووکی تێگەیشتنی ئێمە بە هۆکاری ترس و لەرز و ڕووکەشی بەردەوام بچووکترمان دەکاتەوە. لە کاتێکدا خوا ئەو وێنەیەیە، کە ئێمە بۆ بوونەکی باڵاتر دامانناوە. خۆشەویستیی یەزدانی لێرەدا خۆشەویستنی ئەو ئەگەرە گەورانەیە، کە لە بەردەم مەزنبوونی ئێمەدان. کاتێک مرۆڤ خۆی لەناو

بەربەستی سرووشتی دەبینێتەوە و خاوەن ویستێکی باڵاشە بە هەڵکشان بەسەر خۆیدا، تێکۆشان بە گەیشتن بە ئاستە باڵاکانی بیرکردنەوە و زاڵبوون بەسەر خۆدا، گونجاوتر دەردەکەوێت ئەگەر خاوەن دۆنیاییەکی گەردوونی بێت، کە خوایە. بە واتایەکی تر، لەبەردەم هەلومەرج و بەربەستەکاندا، بە ئافراندنی وێنەیەکی باڵاتر بە هێزی بوون، پەنابردن بۆ خوا پەنابردنە بۆ ئەو هێزەی لە بوونەوە دێت و بوون دەخاتەوە بەردەم خۆی. کەواتە دەشێت ڕاقەی ئێمە بە خۆشویستنی خوا بریتی بێت لە پەیوەستکردنی خوا بە خۆمانەوە؛ خوایەک کە بوونی پەیوەستە بە بوونی ئێمەوە. ئەوەی ئێمە و خواش کۆ دەکاتەوە بوونە، چونکە بە ئەوەی خوا هەبێت، دەبێت ئێمە هەبین.

مرۆڤ بە ئەوە دەجەنگێت، کە خۆشی دەوێت. جەنگان لەپێناو ژیان بە ئەوەی هەلومەرجەکانی خۆمان بخەینە ئاستی بوونمان گەورەترین دەستکەوتی خۆشەویستییە. لەژێر ئەو ڕۆشناییەدا، وەک (کیاکەگارد) لە پەرتووکی (کارەکانی خۆشەویستی) پێداگری لەسەر دەکات، خۆشەویستی هەندە هەست نییە هەندەی کردارە. ئەوە ئەوەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە، کە خۆشەویستی لەپێناو ئەوە نییە مرۆڤ هەست بە خۆشی بکات، چونکە ئەو جۆرە خۆشەویستییە ئیرۆتیکییە، بەڵکو ژیانەکردنە بە خۆشەویستییەوە. ئەو کەسەی خاوەن خۆشەویستییە لە ژیاندا، ژیاندۆستی دەبێت بە بەشێکی دانەبڕاو لە ژیانکردنی. ئەوە لە خۆیدا ئاماژەیە بەوەی، کە خۆشەویستی، وەک (کیاکەگارد) فەرمان دەکات، پەیوەستبوونی ئێمەیە بە ژیان لەپێناو ژیان.

هەر لەبەر ئەوەیە، کە لە پەرتووکی (ترس و لەرز)، تەنهای سەرەکی باسەکە بە هاوپەیوەندیی نێوان خۆشەویستی و باوەڕ تەرخان دەکات. بە هێنانەوەی بەسەرهاتی (ئەبرەهام/ئیبراهیم)ی پەیامبەر لە ئامادەیی ئەو بە قوربانیکردنی (ئیساک/ئیسماعیل)ی کوڕی بە خوا، (کیاکەگارد) ئەو هاوپەیوەندییە بەرفراوانتر دەکات. لە دیدی ئەو، (ئەبرەهام)ی پەیامبەر خۆی لەنێوان خۆشەویستی خوا و کوڕە تاقانەکەی دەبینێتەوە. لە لایەکەوە خوا یەک لە دوای یەک دێتە خەونەکانی (ئەبرەهام) و داوای لێ دەکات کوڕە تاقانەکەی بە سەربڕێت و بیکات بە قوربانی، لە لاکەی ترەوە، ئەو کوڕە خۆشەویسترینیەتی لە ژیاندا: (ئەبرەهام)ی پەیامبەر لە بەیانییەکی زوودا لە خەمەکەی دێتە دەرەوە و بەرەو چیای (موریا) بەڕێ دەکەوێت. پاش سێ ڕۆژ و لە بەیانی ڕۆژی چوارەمدا، چەقۆکەی دەردەهێنێت و دەیەوێت سەری کوڕەکەی ببڕێت تا بیکات بە قوربانی بە خوا. هەرچەند (ئیساک) لە باوکە پیرەکەی دەپاڕێتەوە، دەپاڕێتەوە بە ئەو ڕۆژە خۆشانەی

هەیبووە و دەیبەت، بە گەرموگوڕی ماڵ و بە ئەو تەنیاییە و ئازارانەی لە دوای مردن پێی دەگات، بەڵام (ئەبرەهام) پێ لەسەر جگەری خۆی دادەنێت و دەیەوێت فەرمانی خوا بە جێ بگەیەنێت. (کیاکەگارد) بەچوونی وایە، کە (ئەبرەهام) سەروەری باوەڕە. ئەو ئامادە بوو، کە خۆشەویستیی باوکانەی خۆ بکات بە قوربانی خۆشەویستیی خوا. بۆیە لای ئەو، ئەو جۆرە خۆشەویستییە باڵاترینە و باوەڕی (ئەبرەهام)یش بەرزترینە.

بەڵام (کیاکەگارد) لەو نموونەیەدا مەبەستی ئەوە نییە، کە مرۆڤ کوڕانە بە دوای باوەڕی خۆی بە خوا بکەوێت. واتە لە پێناو خوادا ئامادەی کوشتن بێت و وەکو دەستکەوتێک بیبەخشێتەوە بە خوا و ئەوانی تر، بەڵکو ئەوەی (کیاکەگارد) پێداگری لەسەر دەکات پاراستنی خۆشەویستییە لە ویستە خۆپەرستییەکان. خۆشەویستیی (ئەبرەهام)ی پەیامبەر بە (ئیساک) خۆشەویستییەکی باوکانەیە، کە ڕەگی دەگەڕێتەوە بۆ خۆپەرستی. (ئەبرەهام) بۆیە (ئیساک)ی هێندە خۆش دەوێت، چونکە کوڕێتی. ئەگەر کوڕی نەبووایە، تا ئەو ڕادەیە خۆشویستن مەحاڵ دەبوو. لە دیدی (کیاکەگارد) مادام (ئەبرەهام) ئامادە بوو لە پێناو خۆشەویستی بە خوا و باوەڕەکەی کوڕە تاقانەکەی بکات بە قوربانی، ئەوا (ئەبرەهام) هێزی خۆپەرستی و خوێسکەکانی تێپەڕاندووە و وەک کەسێک لە دەرەوەی بەرژەوەندییە کەسییەکانی خۆی باوەڕی هەیە. ئامادەبوونی (ئەبرەهام) لە بە قوربانیکردنی کوڕەکەی لە هێزی باوەڕی ئەوەوە بە خوا هاتووە. ئەو باوەڕە (ئەبرەهام)ی بە ناخۆشترین و پڕ ئازارترین ساتەکانی ژیان ئامادە کردووە؛ هێزی ئەو باوەڕەیە، کە وا لە (ئەبرەهام) دەکات بەسەر تەواوی بەربەستەکان زاڵ بێت و خۆی بۆ تەواوی ناخۆشی و ئازارە سەختەکان ئامادە بکات. (ئەبرەهام) کوڕەکەی سەرنابڕێت، بەڵام ئەو ئامادەییەی بە دەستبەرداربوون لە خۆشەویستییە خۆپەرستییەکەی وا دەکات ببێت بە کەسێکی نموونەیی. لە بەر ئەوەیە، کە (کیاکەگارد) خۆشەویستیی خۆپەرستانە و سۆزدارانە دەخاتە خانەی خۆپەرستی. لای ئەو دەستبەرداربوون لە خۆپەرستی و زاڵبوون بەسەر ویستە کەسییەکان باڵاترین ئاستی خۆشەویستییە. وەکو تر، (کیاکەگارد) نکۆڵییەکی گەورە لەوە دەکات، کە خۆشەویستی بە ئەم ژیانە و جیهانەی ئێستا نەبێت، چونکە ئەو کەسەی ئەم ژیانە و جیهانەی ئێستای خۆش دەوێت، نیگەرانی ئەوە نابێت لە دوای مردن چی بەسەر دێت مادام ئەو ژیانەی کە ژیاوە بە خۆشەویستییەکی گەورە و دوور لە خودپەرستی بووە. ئەو کەسەی بە پاداشتی ژیانی ئەو دیو جیهان دەکات بە قەسابخانە لە پێناو پاداشتی خۆپەرستییە، چونکە ئەو دەیەوێت لە ڕێگەی کوشتن و

ئازاردانی ئەوانی تر بە باشترین شوێنی جیهانی ئەو دیو بگات. ئەو جۆرە خۆشەویستییە دوورە لە خۆشەویستی بۆ خوا، چونکە ئەگەر خوا مەبەستی ئەوە بووایە، کە مرۆڤی بۆ بکرێت بە قوربانی، لە بنەڕەتدا (ئەبرەهام) وازی لە کوشتنی کوڕەکەی نەدەهێنا. بۆیە لە دیدی (کیاکەگارد) ڕەتکردنەوەی ئەم ژیانەی ئێستا و چاوەڕوانبوون بۆ مردن دوورە لە باوەڕ. ئەو نموونەیە بۆچوونەکەیمان زیاتر بۆ دەردەخات:

" (ئەبرەهام) باوەڕی هەبوو و باوەڕەکەی بەم ژیانە بوو. بەڵێ، ئەگەر باوەڕی ئەو تەنیا بۆ ژیانی داهاتوو بووایە، بەبێ گومان هەموو شتێکی فڕێ دەدا و بۆ ئەوەی بەخێرایەکی بە وێنە لەم جیهانەی، کە شوێنی ئەو نەدەبوو، دەربچێت. بەڵام باوەڕی (ئەبرەهام) لەو جۆرە نییە. ئەگەر ئەو جۆرە هەبێت، لە ڕاستیدا ئەوە باوەڕ نییە، بەڵکو دوورترین ئەگەری باوەڕە…

بەڵام (ئەبرەهام) باوەڕی بە تەنیا بە ئەم ژیانە بوو، بە ئەو خاکەی تێیدا پیر دەبێت، لە لایەن خەڵکەکەیەوە ڕێزی لێ دەگیرێت، لەلایەن نەوەی سەردەمەکەی ئاسوودە بێت، بە هەتاهەتایە بەهۆی (ئیساک)ەوە لە بیر بێت، بە ئازیزترین شتی لە ژیانیدا، کە بە جۆرە خۆشەویستییەک لەخۆی گرت زۆر هەژارە ئەگەر دەربڕینەکەمان ئەوە بێت، کە وەفادارانە ئەرکی باوکانی خۆی بە جێ گەیاند لە خۆشویستی کوڕەکەی، کە لە ڕاستیدا لە وشەی فەرمانەکان [فەرمانەکانی خوا] بە بەڕگەوە هەیە: ‘ئەو کوڕەی، کە خۆشەویسترینتە.” یاقوب دوانزدە کوڕی هەبوو و یەکێک لەوانی خۆش ویست؛ (ئەبرەهام) یەک کوڕی هەبووە، ئەو کوڕەی خۆشی دەویست.”

پشتکردنە جیهانی ئێستا و هەوڵنەدان بۆ بەرەوپێشبردنی دۆخ و هەلومەرجەکانی ژیان لەژێر ناوی باوەڕبوون بە خوا و خۆشەویستی بۆ خوا هەموو شتێک بێت باوەڕ نییە، بەڵکو ویستێکی تێکدەرانەیە بۆ ژیان. (کیاکەگارد) پەداگری لەسەر ژیان دەکاتەوە و لە باوەڕی ناڕەسەن دەیپارێزیت. لەو هاوکێشەیەدا خۆشەویستی بۆ خوا خۆشەویستی نییە بە کەسێکی باڵاتر لە ئێمە، کە لە دەرەوەی بوونە، بەڵکو خۆشەویستییە بۆ ئەو هێزەی لە بوونەوە سەرچاوە دەگرێت و توانای خستنەبەری بوونی بۆ بوونەوە هەیە. ئەو هەوڵە بۆ پەیوەستبوونی ئێمە نییە بە هێزێک، کە نادیار بێت و دەرفەتی قەستنەوەی ئەو نادیارییە ببێت بۆ بەشێک لە تاکتیکی ئەوانەی دەیانەوێت لە مەیدانی هێز لە هەرە براوەکان بن و بڕیار بەسەر ئێمەدا بسەپێنن، بەڵکو بۆ ئەوەیە، کە ئێمە بە تەنیا نوێنەرایەتی ئەو هێزە بکەین، کە لە بنەڕەتدا هەر خۆمانین.

لە ڕێگەی باسکردنی خۆشەویستی بە خوا و ژیانکردن بە خۆشەویستییەوە، (کیاکەگارد) پێداگری لەسەر ئەوە دەکات، کە خۆشەویستی لە خۆپەرستی و بەرژەوەندییە کەسییەکان بپارێزرێت. خۆشەویستی هەستخۆشی نییە و ئامانج لێی چێژوەرگرتن نییە، بەڵکو هێزی ژیانکردنە بەوپەڕی بەکارهێنانی وزەکان بە بەرەوپێشبرنی ژیان. خۆشەویستی لەهەرە قووڵاییەکانی بوونی ئێمەوە دێت و پێویستیش بخرێتە خزمەت بوون و ژیان. ئێمە دەزانین، کە خوا هیچی تر نییە، جگە لە بوون. ئەم بۆچوونەش لەو ڕوانگەیەوەیە، کە خوا کاتێک هەیە، کە بوونی هەبێت. هەر بۆیە باسی خوا هەیە یان خوا نییە لە ڕووی لۆگیکییەوە نادروستە. کەسێک ناتوانێت بڵێت من باوەڕم بە خوا نییە، چونکە ئەگەر خوا هەبێت، هەر دەبێت باوەڕمان پێی هەبێت. پرسیاری دروستتر ئەوەیە، کە ئاخۆ خوا بوونی هەیە یان بوونی نییە. کاتێک ئێمە وشەی (بوون) زیاد دەکەین، واتە (بوون) کێشە سەرەکییەکەیە نەک خوا، لەبەر ئەوەی ئەگەر خوا بوونی نەبێت، باسکردن لە خوا بەتاڵە. لەو ڕوانگەیەوە بۆ ئەوەی خوا هەبێت، دەبێت سەرەتا بوونی هەبێت. گرنگ نییە ئەو بوونە باڵاترینە یان نا، چونکە بێگومان بوون باڵاترینە. هەر لەبەر ئەوەیە، کە بوون، کە بوونی خواشە لێرەدا، باڵا و پێشمەرجە. هەر شتێکیش بوونی هەبێت، بە تەنیا ناتوانێت بوونی هەبێت، بەڵکو بوونی ئەو وابەستە دەبێت بە بوونی ئەوانی تر و گەردوون. لە باسکردنی خواش، ئێمە ڕووبەڕووی هەمان لۆگیک دەبینەوە: بۆ ئەوەی خوا بوونی هەبێت، دەبێت ئێمەیش بوونمان هەبێت. ئێمە ئێستا، کە بوونمان هەیە، بە تەنیا ناتوانین هەبین، بەڵام بەبێ بوونی ئێمەیش، بوون و نەبوونی هیچ هێزێکی تر کێشەی ئێمە نییە، مادام ئێمە کاتێک دەتوانین کێشەمان هەبێت، کە بوونمان هەبێت. (کیاکەگارد) بەردەوام دەبێت و دەنووسێت:

“هەر وەک چۆن گەمەکی بچووک لەهەرە قووڵایی سەرچاوەیەکی شاراوە، کە تاوەکو ئێستا هیچ چاوێک نەیبینیووە، سەرچاوە دەگرێت، ئاوا خۆشەویستیی کەسێک زۆر زیاتر لەو قووڵاییە لە خۆشەویستیی خوا سەرچاوە دەگرێت. ئەگەر ئەو سەرچاوەیە خرۆشێنەرە لەو قووڵاییەوە نەبووایە، ئەگەر خوا خۆشەویستی نەبووایە، ئەوا نە گەمە بچووکە و نە خۆشەویستیی مرۆڤەکان بوونیان نەدەبوو. هەر وەک چۆن ئەو گەمە بچووکە لە تاریکیی ئەو سەرچاوە قووڵەوە دێت، ئاوا خۆشەویستیی مرۆڤ سیحریانە لە خۆشەویستیی خواوە سەرچاوە دەگرێت.”

یەکەم (کیاکەگارد) بۆچوونی وایە، کە خوا خۆشەویستییە، دووەم

بەچوونی وایە، کە خودی ئەو خۆشەویستییەش لە ئەوەوە دێت. لە ئاکامدا، بەچوونەکەمان نالۆگیکیی نییە، کە پێمان وایە خوا خۆشەویستییە بە بوون، چونکە بەبێ بوون خۆشەویستی هیچ شانشینێکی تری نییە. بە ئەوەی مرۆڤ بتوانێت خۆشەویستی هەبێت، بە ئەوەی خوا خۆشەویستی بێت، پێویستە بوون هەبێت. هەر لەبەر ئەوەیشە ئاڕاستەکردنی ئەو هێزە نموونەییە دژ بە سەرچاوەکەی خۆی، کە بوونە، وەک (کیاکەگارد) ئاماژەی پێ دەدات، دوورترین ئەگەری باوەڕە و سەرچاوەکەی گومڕایی و خۆپەرستییە. مادام خوا خۆشەویستییە و ئامانجی خۆشەویستیش کاولکاری و وێرانکاری نییە، بەچوونەکەی (ئیمانوێڵ کانت) لەبارەی چیرۆکی (ئەبرەهام) و (ئیساک)، هەرچەند ناکۆکە لەگەڵ هیی (کیاکەگارد)، بەڵام دروستە: (ئەبرەهام) دەبووایە زانیبای، کە وەها فەرمانێک ناتوانێت لە لایەن خواوە بێت.

بەگومان لە کۆمەڵگەی ئێمەدا هەم خۆشەویستی ئیرۆتیکی و هەمیش باوەڕبوونی توندڕەوانە بە خوا وایکردووە، کە خۆشەویستی لە ناوەڕۆکە ڕەسەنەکەی خۆی داببڕێندرێت. لە ئاکامدا، دۆخێک دروست بێت، کە تێکدەر و گومڕاکەرە. ئەوەی نەتوانێت بەسەر خۆی بەرز ببێتەوە و ژیان بە ڕەهەندە بەرفراوانەکانەوە ببینێت، ئەوەی بەردەوام لە گۆڕی خۆپەرستانە و بەرژەوەندپەرستیدا بژیێت، ئەوەی هێشتا تاریکستانی بیرکردنەوەی ڕۆشن نەکردبێتەوە و بەو هۆیەوە هەستە کوشندە و ڕووخێنەرەکان دەستیان بەسەر ئاسمانی ئەگەرە گەورەکانی بوونیدا گرتبێت، بڕیار نییە هەر لە خۆوە بکەوێتە ناو قووڵایی هێزە باڵاکەی خۆشەویستی. هەر بۆیەش بڕیار نییە خۆشەویستی شۆڕشێکی لەناکاو بێت بەسەر بیرکردنەوەی ڕووخێنەرانە بە ژیان، لە کاتێکدا خۆشەویستی هاتنی هەستێکی جیاوازتر نییە لەوەی کە هەمانە، بەڵکو فەرمانبەخشینە بە هەستەکان و ئاڕاستەکردنیانە بەرەو ژیانکردنێکی جیاوازتر بە هێزێکی باڵاتر، کە بە خۆشەویستییەوە لە پێناو ژیاندا و بە ژیان و بوون و جیهان. ئەو ئاڕاستەکردنە داهێنەرانەیە، چونکە وا دەکات لە دەمە هەرە سەختەکانیشدا، لەو کاتەی بیرکردنەوە لە وشکەساڵیی بە هەستی ئارامی و ڕۆشنایی پێ ئازارە، لەو کاتەی تاریکیی دەروون ژیان هەراسان دەکات، خۆشەویستی هێزی بەردەوامیدان و پێتی ڕێنیشاندەرمان دەبێت. ئەگەر ئەو خۆشەویستییە لە بنەڕەتدا بە بوون نەبێت، هەمیشە ئەگەری تێکشکانی لەبەردەمە و لە خۆی و لە بوون هەڵدەگەڕێتەوە. لە ئاکامدا، هەر جۆرە ئەزموونێکی خۆشەویستی، ئەگەر وەکو دیارییەک، وەک (هایدیگەر) ئاماژەی پێ داوە، کە لە بوونەوە هاتووە سەیر نەکرێت و ئەگەر لە هەرە کڕۆکی بوونیشدا

نەپارەزرەت، هێزی هەڵگەڕانەوەی لەمان هەیە، چونکە ئەمە لە ئاست نیشتیمانەکەی ئەو و خەمان، کە بوونە، هەڵگەڕاوینەتەوە. لەژێر سایەی بوونە، کە ئەمە دەتوانین خاوەن خۆشەویستی بین، بوونێک، کە بە تەنیا لە بوونی ئیگۆیانە یان منیەتی کورت ناکرێتەوە، بەڵکو بوونە لە کۆمەڵگەی مرۆڤایەتی، لەنێوان بوونەکانی تر، لە جیهان، لە گەردوون، لە یەکانگیری و باڵاییدا.

سەرچاوەکان:

Grau, C., Smuts, A., & Lippitt, J. (n.d.). Kierkegaard on Love. In The Oxford Handbook of Philosophy of Love (p. The Oxford Handbook of Philosophy of Love, Chapter 23). Oxford .University Press

Heidegger, Martin. ‘A Letter on Humanism’. Translated by Frank A. Capuzzi. First Edition, 1949

Kierkegaard, Søren. ‘Fear and Trembling’. Translated by Walter Lowrie, 1941. An HTML Presentation by Siegfried. http://www.solargeneral.org/wp-content/uploads/library/fear-and-trembling-johannes-de-silentio.pdf

Kierkegaard, Søren. ‘Works of Love’, Some Christian Reflections in the Form of Discourses. Translated by Howard .and Edna Hog. Harper Torchbooks

McClelland (1996), ‘Romans and Humanists’, ch 9 and 11 (on .(Machiavelli and Hobbes

Nietzsche, Friedrich. ‘The Gay Science’. Translated by Josefine Nauckhoff. Edited by Bernard Williams. Cambridge .University Press. First Publication 2001

Popova, M. (2016, May 02). The Remarkable Love Letters of Hannah Arendt and Martin Heidegger. Retrieved from https://www.brainpickings.org/2016/04/25/hannah-arendt-martin-/heidegger-love-letters

ڕیتا و تفەنگ شیعری مەحموود دەروێش ... و: پشک□ نەجمەدین

لەنێوانی ڕیتا و چاوانمدا، تفەنگ.
کەسێک،
کە ڕیتای ناسیبێت،
سوژدە دەبا،
بۆ خودایەک نوێژ دەخوێنێت،
لە میحرابی چاوانی هەنگووینیی ئەودا!
ڕیتام ماچ کرد، کیژ□□ی□ک، منداڵ و تازە دەگەیێ،
وای چۆن ئاوێزانم بووبوو، لەبیرم دێ،
بە جوانترین هەودای پرچی، باسکەکانم نەخشێنرابوو.
چۆن چۆلەکە ئاوی گۆلاوی لەبیرە،
ڕیتام بیرە.
ئاخ... ڕیتا!
لەنێوانی من و تۆدا،
یەک میلیۆن چۆلەکە و وێنە،
هەزاران ژوان،
تفەنگ ئاگری تێبەردان!
ناوی ڕیتا،
شادییەک بوو لە زارمدا.
جەستەی ڕیتا،
شاییەک بوو لە خوێنمدا!
من دوو ساڵان لەنێو ڕیتادا بزر بووم.
ڕیتا دوو ساڵ، هەڵاژیا بوو،
لەسەر باسکم، لەنێو مندا!
لەسەر جوانترین پەیمانە، پەیمانمان بەست،
لە شەرابی لێوانماندا، گڕمان گرت و
دوو جاران لەدایک بووینەوە!
هاوار... ڕیتا!
پێش لە تفەنگ،
چی دەیتوانی چاوەکانمان لێک داببڕێ؟

مەگەر تەنیا دوو وەنەوز و پەڵەهەورێکی هەنگووینی.
هەبوو نەبوو…
وای بێدەنگیییەکەی ئەنگۆرە!
مانگەکەی من، لەدەمی کازیوەیەکدا،
لە چاوانی هەنگووینیدا، دوور کۆچی کرد،
شاریش ڕیتا و سترانبێژانی فڕێ دا.
وای لە تفەنگ، ل□ نێوانی چاوانی من و ڕیتادا!